

MER SLOEWEG

***TECHNISCH DEELRAPPORT – LANDSCHAP EN
CULTUURHISTORIE***

Uitgave

Het Technisch Deelrapport Landschap en Cultuurhistorie is een uitgave van de Provincie Zeeland

Inhoud en Productie

Provincie Zeeland

Resource Analysis, Antwerpen (B)

Print

Provincie Zeeland

Realisatie

Lievens Communicatie, Middelburg

Middelburg, november 2007

Informatiepunt Sloeweg (N62): 0118 65 51 91

www.zeeland.nl/sloeweg

INHOUD

0	Voorwoord / Beleidssamenvatting	v
1.	Inleiding.....	1
1.1	Doelstelling rapport	1
1.2	Leeswijzer	1
2.	Methodiek.....	2
2.1	Richtlijnen voor het aspect landschap en cultuurhistorie.....	2
2.2	Afbakening van het werkveld	2
2.2.1	Geografische afbakening.....	2
2.2.2	Inhoudelijke afbakening.....	2
2.2.2.1	Te onderzoeken effectgroepen	2
2.2.2.2	Te onderzoeken effectgroepen in relatie tot de geplande ingrepen	3
2.3	Toetsingscriteria / onderzoeksparameters.....	4
2.3.1	Effectgroep structuur en relatiewijzigingen.....	5
2.3.1.1	Verwijderen of verstoren van geomorfologische elementen en eenheden	5
2.3.2	Effectgroep verlies erfgoedwaarde.....	5
2.3.2.1	Landschap	6
2.3.2.2	Effecten op bouwkundig erfgoed.....	7
2.3.2.3	Archeologie	8
2.3.3	Effectgroep wijziging perceptieve kenmerken	8
2.4	Gegevensinventarisatie en –verwerking	8
2.5	Uitgangspunten voor de studie	9
3.	Beleid-, wet- en regelgeving.....	10
4.	Geschiedenis, Huidige situatie en autonome ontwikkeling 2020	12
4.1	Geschiedenis van het Sloegebied	12
4.2	Huidige situatie 2006	15
4.2.1	Structurele kenmerken	15
4.2.2	Cultuurhistorische aspecten	16
4.2.3	Perceptieve kenmerken.....	21
4.3	Autonome ontwikkeling 2020	23
5.	Effecten van de alternatieven en varianten	24
5.1.1	Nulplus-alternatief 1 (0+1)	24
5.1.1.1	Structuur- en relatiewijzigingen	24
5.1.1.2	Verlies erfgoedwaarden	24
5.1.1.3	Wijziging perceptieve kenmerken	26

5.1.2	Nulplusalternatief 2 (0+2)	26
5.1.2.1	Structuur- en relatiewijzigingen	26
5.1.2.2	Verlies erfgoedwaarden	27
5.1.2.3	Perceptieve kenmerken	28
5.1.3	Alternatief A standaard, met aansluiting Vleugelhofweg (A)	28
5.1.3.1	Structuur- en relatiewijzigingen	28
5.1.3.2	Verlies erfgoedwaarden	29
5.1.3.3	Wijziging perceptieve kenmerken	31
5.1.4	Alternatief A, variant 1: aansluiting Molendijk met centrale rotonde	31
5.1.4.1	Structuur- en relatiewijzigingen	31
5.1.4.2	Verlies erfgoedwaarden	31
5.1.4.3	Wijziging perceptieve kenmerken	32
5.1.5	Alternatief A, variant 2: aansluiting Molendijk met half klaverblad	32
5.1.5.1	Structuur- en relatiewijzigingen	32
5.1.5.2	Verlies erfgoedwaarden	32
5.1.5.3	Wijziging perceptieve kenmerken	32
5.1.6	Alternatief A variant 3: aansluiting Molendijk met centrale rotonde en extra aansluiting Postweg.....	33
5.1.6.1	Structuur- en relatiewijzigingen	33
5.1.6.2	Verlies erfgoedwaarden	33
5.1.6.3	Wijziging perceptieve kenmerken	33
5.1.7	Alternatief B standaard met aansluiting Vleugelhofweg en Drieweg.....	33
5.1.7.1	Structuur- en relatiewijzigingen	33
5.1.7.2	Verlies erfgoedwaarden	34
5.1.7.3	Wijziging perceptieve kenmerken	35
5.1.8	Alternatief B, Variant 1: aansluiting Molendijk met centrale rotonde.....	35
5.1.8.1	Structuur- en relatiewijzigingen	35
5.1.8.2	Verlies erfgoedwaarden	35
5.1.8.3	Wijziging perceptieve kenmerken	36
5.1.9	Variant 2: aansluiting Molendijk met half klaverblad	36
5.1.9.1	Structuur- en relatiewijzigingen	36
5.1.9.2	Verlies erfgoedwaarden	36
5.1.9.3	Wijziging perceptieve kenmerken	36
5.1.10	Alternatief B variant 3: aansluiting Molendijk met centrale rotonde en aansluiting Lamoenweg.....	37
5.1.10.1	Structuur- en relatiewijzigingen	37
5.1.10.2	Verlies erfgoedwaarden	37
5.1.10.3	Wijziging perceptieve kenmerken	37
5.2	Voorgestelde mitigerende en compenserende maatregelen.....	37
6.	Vergelijking van de alternatieven en varianten	40
7.	Leemten in kennis en evaluatieprogramma	42
7.1	Leemten in kennis en informatie	42

7.2	Aanzet evaluatieprogramma	42
	Referentielijst	43
	Verklarende woordenlijst	45
Bijlage A	Juridisch en beleidsmatig kader	A-47

LIJST VAN FIGUREN

Figuur 4-1: Landschappelijke evolutie sinds 1875	13
Figuur 4-2: Luchtfoto van het studiegebied	16
Figuur 4-3: Stelledijk met dubbele bommenrij	17
Figuur 4-4: Vleugelhofweg nr 1	18
Figuur 4-5: Indicatieve Kaart Archeologische Waarden	19
Figuur 4-6: Archeologische Monumentenkaart (AMK)	20
Figuur 4-7: Overzicht van de belangrijkste cultuurhistorische landschapswaarden	21
Figuur 5-1: Molendijk (huidige toestand)	25
Figuur 5-2: Bouwkundig erfgoed Molendijk	25
Figuur 5-3: Zicht vanaf de Vrooneweg ter hoogte van de nieuwe aansluitlus	27
Figuur 5-4: Boerderijen langs de Sloeweg ter hoogte van de Maalweg	28
Figuur 5-5: Stelledijk 29	
Figuur 5-6: Landschap ten zuiden (Stelleweg) en ten Noorden (Vrooneweg) van de Sloeweg	30
Figuur 5-7: Landschap ter hoogte van de Vleugelhofweg; Vleugelhofweg nr. 4 (Vleugelhof)	30
Figuur 5-8: Sloeweg ter hoogte van de kruising met de A 58	39

LIJST VAN TABELLEN

Tabel 2-1: Ingreep-effectmatrix	3
Tabel 2-2: Effecten en criteria Landschap, Bouwkundig Erfgoed en Archeologie	4
Tabel 4-1: Overzicht van bouwkundig erfgoed	18
Tabel 6-1: Vergelijking van alternatieven en varianten landschap en cultuurhistorie	40

0 VOORWOORD / BELEIDSSAMENVATTING

Het technische deelrapport Landschap en Cultuurhistorie onderzoekt de effecten van de geplande ingrepen op het landschap, het bouwkundige erfgoed en de archeologische waarden. Daarbij wordt niet enkel gekeken naar wat wordt vernietigd, maar ook naar de wijze waarop de ingrepen het landschap structureren en het functioneren ervan beïnvloeden.

Bij het onderzoek wordt vertrokken van een uitgebreide beschrijving van de ontstaansgeschiedenis van het gebied. Van daaruit wordt onderzocht welke elementen in het landschap nog refereren aan de verschillende fases van het ontstaan. Op basis van de waardering van deze elementen en de geplande ingrepen wordt het effect bepaald.

De Sloeweg loopt door een gebied dat vooral bestaat uit grootschalige polders. Het grootste deel van het projectgebied krijgt een vrij lage waardering voor wat betreft de aanwezige landschappelijke en cultuurhistorische waarden. Bovendien is het landschap al sterk verstoord door een aantal infrastructurele ingrepen. Daarom is het belangrijk om de steeds schaarser wordende getuigen van de ontstaansgeschiedenis van het gebied en waaraan het poldergebied zijn eigenheid ontleent (dijken, akkers, verspreide boerderijen, het wegenpatroon, enzovoort), met grote zorg te behandelen. Daarbij is het behoud van het open en relatief grootschalige karakter van de polders een belangrijk uitgangspunt.

De archeologische waarde van het studiegebied is beperkt. Enkel in het noordoosten van het gebied is de kans op archeologische waarden groter.

De directe ruimte inname door de verbreding van de Sloeweg (N62) leidt tot het vernietigen van de aanwezige landschaps- en erfgoedwaarden (dijken, perceelsstructuur, bouwkundig erfgoed, bomen en heggen). Daarnaast wordt ook de context aangetast, wat leidt tot indirect waardeverlies. Zo wordt de open ruimte rond een aantal beeldbepalende boerderijen aangetast. Op termijn kan dit leiden tot functieverlies en het verdwijnen van dit erfgoed.

De belangrijkste impact is afkomstig van de verschillende aansluitingen en knooppunten. Omdat deze meestal ongelijkvloers worden uitgevoerd, leiden zij tot belangrijke reliëfwijzigingen in een anders vlak landschap. Bovendien leiden de verschillende lussen en aanvoerwegen tot een sterke versnippering van het relatief open poldergebied. De geplande ingrepen hebben ook een aanzienlijke visuele impact. De ongelijkvloerse kruisingen zullen de Sloeweg duidelijker aanwezig maken in het landschap.

De verschillende alternatieven en varianten hebben algemeen een vergelijkbare landschappelijke impact. De verschillen zijn vooral het gevolg van de locatiekeuze voor de alternatieven met hun knooppunten en het al dan niet noodzakelijk zijn van bijkomende infrastructuur.

Het valt op dat het Nulplus-alternatief 1 met de rotonde ter hoogte van de Molendijk, daar vooral negatieve effecten veroorzaakt. Elders is de impact verwaarloosbaar.

Het Nulplus-alternatief 2 heeft slechts een beperkte landschappelijke impact. Hier is vooral de ruimte inname van de wisselstrook belangrijk. Daarbij moet echter vermeld worden dat - aangezien het gaat om een faseringsalternatief - het de bedoeling is om op termijn een volwaardig alternatief te realiseren. Indien men dit wenst te doen met behoud van de ingrepen van Nulplus-alternatief 2, dan zal de impact groter zijn dan bij het corresponderende A of B alternatief. De tracékeuze van het Nulplus-alternatief 2 (volledig ten westen van de Sloeweg) is immers niet optimaal.

Alternatief B wordt bijna evenwaardig beoordeeld als Alternatief A. De effecten zijn echter verschillend. Alternatief B kent zeer negatieve effecten ter hoogte van de Drieweg, maar scoort beter dan A door de positieve effecten die worden verwacht bij het afbreken van de bestaande aansluiting met de Nieuwe Rijksweg. Bij zowel het A als B alternatief scoort het basialternatief beter dan de varianten. Dit is - voor wat de varianten '1' betreft - volledig toe te wijzen aan de impact die ter hoogte van de Molendijk wordt verwacht bij aanleg van de centrale rotonde. De impact van variant 2 wordt licht hoger ingeschat, door het extra ruimtebeslag. Variant A3 wordt als meest negatieve variant van het A-alternatief beschouwd, omdat de aansluiting met de Postweg een aanzienlijke bijkomende negatieve impact heeft.

B3 is de meest negatieve variant van het B-alternatief, omdat die ter hoogte van de Lamoenweg een impact heeft op een cultuurhistorisch belangrijk gebied (Baarsdorp).

1. INLEIDING

1.1 Doelstelling rapport

Dit rapport beschrijft de huidige situatie, de situatie na autonome ontwikkelingen in 2020 en de te verwachten effecten van de alternatieven en varianten voor het aspect Landschap en cultuurhistorie in het plangebied en studiegebied van de Sloeweg (N62). Het plangebied omvat het gebied dat door alle alternatieven wordt doorsneden. Dit gebied ligt tussen de kruising tussen de Lamoenweg en de A58 en de aansluiting Frankrijkweg op de Bernhardweg. Het studiegebied is het gebied waar, als gevolg van het project Sloeweg, effecten te verwachten zijn als gevolg van ruimtelijke ingrepen, en dus ook op het aspect Landschap en Cultuurhistorie. Het studiegebied bestaat uit een 3,5 kilometer brede strook die van noordoost naar zuidwest loopt tussen 's Heer-Hendrikskinderen tot het Sloegebied.

Met de huidige situatie wordt de situatie in het studie- en plangebied in 2005 bedoeld. Onder de situatie autonome ontwikkeling wordt de situatie bedoeld die, naar verwachting, ontstaat in het studie- en plangebied in het jaar 2020 zonder de realisatie van het project Sloeweg. Hierbij wordt een worst-case scenario verondersteld: we gaan ervan uit dat de Westerschelde Container Terminal (WCT) dan in gebruik is en de N62 verdubbeld is.

Bij de effectbeschrijving worden de effecten van de verschillende alternatieven en varianten voor het project Sloeweg in kaart gebracht. Door de effecten te vergelijken met de situatie na autonome ontwikkeling, wordt inzicht verkregen in de invloed van de voorgenomen activiteit. Bij de vergelijking wordt rekening gehouden met cumulatieve effecten.

1.2 Leeswijzer

Dit rapport telt zeven hoofdstukken. Hieronder wordt kort de inhoud van de hoofdstukken beschreven.

Hoofdstuk 2 gaat in op de methodiek die gebruikt wordt om de effecten op landschap en cultuurhistorie te onderzoeken. Daarbij wordt zowel de inhoudelijke als ruimtelijke afbakening van de discipline behandeld. Hoofdstuk 3 beschrijft het juridisch en beleidsmatig kader. Hoofdstuk 4 geeft een beschrijving van de ontstaansgeschiedenis van het gebied, de actuele toestand en de autonome ontwikkeling. Hoofdstuk 5 gaat in op de effecten van de alternatieven en hun varianten. In hoofdstuk 6 worden de alternatieven en varianten met elkaar vergeleken. Hoofdstuk 7 tenslotte geeft aan welke leemtes er zijn in de kennis en op welke wijze er gemonitord kan worden voor het opvolgen van de effecten.

2. METHODIEK

2.1 Richtlijnen voor het aspect landschap en cultuurhistorie

De Commissie m.e.r. heeft geen specifieke aanbevelingen voor het aspect landschap en cultuurhistorie opgenomen in de richtlijnen voor het MER Sloeweg (N62).

2.2 Afbakening van het werkveld

2.2.1 Geografische afbakening

De geplande ingrepen strekken zich uit over een gebied aan weerszijden van de Sloeweg. Het gebied waarbinnen een impact te verwachten is, komt overeen met het plangebied dat in het hoofdrapport werd gedefinieerd.

Omdat het landschap binnen het studiegebied niet los staat van zijn omgeving, zal voor de beschrijving van de ontstaansgeschiedenis en voor de bepaling van de structuurkenmerken een ruimere afbakening gehanteerd worden.

2.2.2 Inhoudelijke afbakening

2.2.2.1 Te onderzoeken effectgroepen

De discipline 'Landschap en cultuurhistorie' bestudeert de effecten van de geplande activiteiten en ingrepen op cultuurhistorie en landschap. Er wordt onderscheid gemaakt tussen drie grote aspecten: landschap, bouwkundig erfgoed en archeologie. Deze driedeling betekent echter niet dat deze aspecten los van elkaar staan. De samenhang tussen deze aspecten is één van de uitgangspunten van de discipline.

Het landschap wordt bestudeerd volgens drie invalshoeken: "het landschap als erfgoed", "het landschap als dynamisch relatiestelsel" en "het landschap als zintuiglijk en hoofdzakelijk visueel waarneembaar verschijnsel". Elk van deze benaderingen heeft eigen onderzoeksmethoden en brengt eigen effecten met zich mee. Ze zijn echter niet onafhankelijk van elkaar. Een historische dijk bijvoorbeeld heeft een structurerende functie, beschikt over een aanzienlijke erfgoedwaarde en heeft tevens een belangrijke visuele impact. Dat elk van deze effecten wordt meegenomen in de beoordeling, betekent niet dat het hier om dubbeltellingen gaat. Het betreft immers verschillende aspecten van hetzelfde onderzoeksobject.

Volgende effectgroepen komen aan bod:

- **Structuur en relatiewijzigingen:** hieronder worden de effecten op reliëf, hydrografische en ecologische structuren en processen verstaan.
- **Wijziging erfgoedwaarde:** hieronder vallen alle effecten die een directe of indirecte invloed hebben op de erfgoedwaarden in het gebied. Het gaat hier zowel om landschappelijke, bouwkundige als archeologische waarden.
- **Wijziging perceptieve kenmerken:** de perceptieve waarde van landschappen moet niet uitsluitend in visuele termen worden beschouwd, maar ook in termen van waardering van kwaliteit en van de gebruikswaarde van landschappen.

Wijzigingen van de perceptieve kenmerken kunnen veroorzaakt worden door:

- het verwijderen, veranderen of toevoegen van landschapselementen;
- veranderingen in het gebruik en het beheer van het landschap.

2.2.2.2 Te onderzoeken effectgroepen in relatie tot de geplande ingrepen

Door de variëteit en het type ingrepen zijn er heel wat effecten te verwachten op landschap, bouwkundig erfgoed en archeologie.

De Sloeweg heeft een sterk structurerende invloed op de omgeving. Hoewel vooral wordt verder gebouwd op bestaande (infra)structuren, zal de bouw bepalend zijn voor de toekomstige ontwikkeling van het gebied en bijgevolg ook voor het landschap.

Het studiegebied heeft een zeer complexe en boeiende wordingsgeschiedenis waarvan nog heel wat relictten kunnen worden teruggevonden. De werkzaamheden zullen zowel direct (graafwerken, ruimtebeslag, en dergelijke) als indirect (door impact op de context, door verandering in de waterhuishouding en dergelijke) ingrijpen op de aanwezige erfgoedwaarden.

Tabel 2-1: Ingreep-effectmatrix

	Structuur- en relatiewijzigingen	Erfgoedaspecten		Wijziging perceptieve kenmerken	
		Landschap	Bouwkundig		
Direct ruimtebeslag, aanleg verharde oppervlakten, wegen, terreinen	x	x	x	x	x
Bemaling, drainage	x	x	x	x	
Graafwerken	x	x	x	x	x
Funderingswerken	x	x	x	x	
Constructie bovengrondse	x	x	x	x	x
Aanleg/dempen van sloten	x	x	x	x	x
Nivelleren van terreinen / landscaping	x	x	x	x	x
Aanleggen ondergrondse constructies	x	x	x	x	
Aanleggen van dijken	x	x	x	x	x
Emissies					x
Rooien / aanplanten van bomen, struiken e.d.	x	x	x	x	x
Inrichting werkterrein	x	x	x	x	x
Betreding, berijding	x	x	x	x	x

2.3 Toetsingscriteria / onderzoeksparameters

Tabel 2.2 geeft een overzicht van de criteria die worden gehanteerd in het onderzoek. Elk van deze criteria wordt daarna kort toegelicht.

Tabel 2-2: Effecten en criteria Landschap, Bouwkundig Erfgoed en Archeologie

Effect	Criterium	Methodiek
Effectgroep structuur- en relatiewijzigingen		
Verwijderen en verstoren van geomorfologische elementen en eenheden	Oppervlakte verstoorde bodem in relatie tot kenmerken	Inschatting impact op basis van ingrepen en nog aanwezige waarden
Effectgroep verlies erfgoedwaarde		
<i>Landschap</i>		
Verdwijnen en verstoren van historisch geografische elementen en structuren	Verdwijnen en verstoren van historisch geografische elementen en structuren	Kwalitatieve bespreking
Effecten op historische continuïteit van het landschap	Effect op historische continuïteit van het landschap	Kwalitatieve bespreking
<i>Bouwkundig erfgoed</i>		
Effecten op bouwkundig erfgoed	Erfgoedwaarden die verdwijnen	Kwalitatieve bespreking
	Beïnvloeding ensemblewaarde bouwkundig erfgoed	Kwalitatieve bespreking
	Beïnvloeding context bouwkundig erfgoed	Kwalitatieve bespreking
Proceseffecten bouwkundig erfgoed	Impact van grondwaterstandverlagingen, trillingen en zettingen	Kwalitatief met gegevens uit andere disciplines
<i>Archeologie</i>		
Vergraving		Kwalitatieve bespreking
Wijzigingen grondwatertafel		Kwalitatieve bespreking
Deformatie		Kwalitatieve bespreking
Effectgroep wijziging perceptieve kenmerken		
Verwijderen, veranderen of toevoegen van landschapselementen	Bepalen van de absolute visueel-ruimtelijke effecten: verwijderen of toevoegen van landschapselementen	Kwalitatieve bespreking

2.3.1 Effectgroep structuur en relatiewijzigingen

2.3.1.1 Verwijderen of verstoren van geomorfologische elementen en eenheden

De landschappelijke waarden van geomorfologische verschijnselen zijn groot. Terreinvormen maken immers de rol van aardkundige processen in de vroegere en hedendaagse natuurlijke ontwikkeling van landschappen zichtbaar. Het reliëf van het aardoppervlak vormt bovendien de basis van de diversiteit in uiterlijke en ecologische kenmerken van bodem en landschap en daarmee van hun identiteit. De aardkundige waarden worden mede gerekend tot de bijzondere natuur- en landschapswaarden die bij voorkeur behouden, hersteld en ontwikkeld moeten worden.

Ingrepen zoals het ophogen, afgraven en egaliseren leiden tot directe veranderingen in het reliëf. Voorbeelden zijn het rechte trekken van waterlopen, dempen van holle wegen, afgraven van taluds, aanleggen of wijzigen van dijken en bermen, opvullen van laagten, enzovoort.

Door deze ingrepen wordt niet alleen het zichtbare reliëf gewijzigd, maar ook de natuurlijke, verticale opbouw van geopatrimoniumeenheden wordt verstoord (geologische ontsluitingen, typische bodemstructuren, geomorfologie). Bij de effectbeoordeling moet hier in bepaalde gevallen rekening gehouden worden met een verlies aan geopatrimoniumwaarde. In dit geval moet ook de contextwaarde van de structuur in zijn omgeving, als een factor voor effectbeoordeling in rekening gebracht worden (bijvoorbeeld een ensemble waarin de onderlinge relaties en wisselwerkingen van reliëf, bodem, geologie, morfologie en dergelijke nog duidelijk worden getoond).

Effectbeoordeling

Bij de beoordeling van de impact op geomorfologische kenmerken wordt rekening gehouden met volgende aspecten:

- **Geogenetische kenmerkendheid:** inzicht in de aardkundige ontwikkeling van een landschap wordt geleverd door morfologische elementen of patronen die naar verhouding in dat landschap veel voorkomen en elders dus veel minder vaak. Ze zijn dan kenmerkend voor dat landschap en geven essentiële informatie over de ontstaanswijze ervan.
- **Zeldzaamheid:** zeldzaam zijn die kenmerkende morfologische elementen of patronen die door natuurlijke oorzaak of door antropogene veranderingen niet veel (meer) voorkomen in een landschap. Daardoor geven deze elementen dus bijzondere informatie over de aardkundige ontstaanswijze van het landschap.
- **Gaafheid:** wanneer de oorspronkelijke, onder natuurlijke omstandigheden gevormde morfologie onveranderd is gebleven, wordt zij beschouwd als gaaf. Naarmate dit oorspronkelijke type door toedoen van de mens is veranderd, geven de morfologische elementen of patronen steeds minder informatie over werking van de onderhavige geomorfologische processen.

2.3.2 Effectgroep verlies erfgoedwaarde

De kern van het landschappelijke erfgoed is de landschappelijke structuur die gegroeid is uit een eeuwenlange organisatie en (her)inrichting door de mens van zijn leefmilieu. Deze basisstructuren zijn soms nog duidelijk bewaard gebleven in het landschap, alhoewel het gebruik en de invulling van de ruimten en het gebruik of de functie van de constituerende elementen in de loop van de tijd veranderd kunnen zijn. Zowel deze structuren als elementen vormen het landschappelijke erfgoed.

Behalve deze zichtbare relictten, zijn er nog heel wat getuigenissen van ons erfgoed onzichtbaar en niet gekend, maar potentieel aanwezig onder iedere materiële laag van het huidige landschap. De bodem en iedere constructie vormen een waar archief van ons natuurlijk en cultuurhistorisch erfgoed. Gebieden waar het bodemprofiel nooit verstoord werd, bezitten een hoge kans dat hierin waardevolle artefacten of sporen van een natuurlijke ontwikkeling bewaard zijn gebleven. Het beoordelen van die potentiële waarde door het aangeven van aandachtsgebieden is een taak van deze discipline. Er zal moeten aangegeven worden of een aanvullend gespecialiseerd onderzoek nodig is alvorens de activiteiten van de ingreep te starten.

Binnen de effectgroep 'verlies erfgoedwaarde' wordt onderscheid gemaakt tussen landschap, bouwkundig erfgoed en archeologie.

2.3.2.1 Landschap

Aantasting van historisch geografische elementen en structuren

Hieronder wordt de vernietiging, dan wel doorsnijding verstaan van historisch-geografisch waardevolle structuren in het landschap. Omdat elementen onderdelen zijn van structuren, heeft het toevoegen of verwijderen van elementen ook gevolgen voor de structuren in het landschap. Naargelang het schaalniveau kunnen deze structuren een regionale of lokale betekenis hebben.

Effectbeoordeling

Het aangeven van cultuurhistorisch belangrijke zones in het landschap gebeurt aan de hand van de studie van bestaande landschappelijke structuren, de studie van oude kaarten, archief- en literatuuronderzoek. De aandacht zal vooral gaan naar de evaluatie van de herkenbaarheid van landschappelijke structuren en samenhangende elementen.

De indirecte impact moet worden uitgezet ten opzichte van de autonome ontwikkeling die voor een bepaald gebied wordt verwacht. Zo kan functiewijziging ook optreden zonder de uitvoering van het project door bijvoorbeeld gewijzigde economische omstandigheden.

Het vernietigen of verstoren van historisch-geografische elementen is per definitie negatief. De waarde kan immers op geen enkele wijze worden hersteld of gecompenseerd. Dit betekent niet dat men geen waarde toekent aan de nieuwe toestand. Door de wijzigende omstandigheden zal het landschap ook evolueren wanneer geen m.e.r.-plichtige ingrepen zijn gepland. Belangrijk is dat men niet enkel wenst te bewaren, maar tevens te sturen.

Effect op de historische continuïteit van het landschap

Om de effecten van geplande ingrepen in kaart te brengen, is het niet voldoende om enkel de bestaande toestand in beeld te brengen. Inzicht in de factoren die in de loop van de geschiedenis geleid hebben tot het ontstaan van het landschap, is noodzakelijk om een inschatting te maken van de historische continuïteit. Daarbij moet men er zich van bewust zijn dat elk landschap bestaat uit elementen met een verschillende ouderdom. De historische continuïteit is dus niet één lijn, maar een aantal, parallel lopende tijdslijnen (bijvoorbeeld van de natuurlijke ontwikkeling, de ontwikkelingen onder invloed van water, stedelijke ontwikkeling, landbouw enzovoort), elk met hun eigen relictten.

Effectbeoordeling

Door het in beeld brengen van de processen die een rol hebben gespeeld in het ontstaan van het landschap en het aangeven van de nog zichtbare overblijfselen ervan, kan de impact van de geplande ingrepen worden bepaald.

2.3.2.2 Effecten op bouwkundig erfgoed

Bouwkundig erfgoed kan, afhankelijk van de aard van de ingreep, op twee verschillende manieren aangetast worden: direct of indirect. Directe effecten zoals het (gedeeltelijk) vernietigen zijn eenduidig en relatief eenvoudig te benoemen. De indirecte effecten zijn minder evident en hoeven geen zichtbare ruimtelijke relatie te hebben met de ingreep die aan het effect ten grondslag ligt. Een voorbeeld hiervan is de tijdelijke verlaging van de grondwatertafel die kan leiden tot verzakkingen of tot het wegrotten van oude paalfunderingen. Vaak zijn deze effecten (bijvoorbeeld in kleibodems) pas op lange termijn zichtbaar.

Vernietiging

Het vernietigen van gekende erfgoedwaarden is eenduidig en ondubbelzinnig. Om dit effect te voorspellen en te beoordelen, is het noodzakelijk de exacte locatie te bepalen in relatie tot de ingreep. Alles wat binnen de zone van de ingreep ligt, zal onherroepelijk verdwijnen.

Effectbeoordeling

Het waarderen van de impact kan enkel op basis van expertbeoordeling en grondige analyse. Er wordt onderscheid gemaakt tussen bijvoorbeeld gemeentelijke en Rijksmonumenten. Dit kan echter niet de enige basis voor de beoordeling zijn. In principe is het verdwijnen van een erfgoedwaarde onherroepelijk.

Beïnvloeding ensemblewaarde

Veel bouwkundig erfgoed maakt deel uit van ensembles (dorpskernen, ontginningsstructuren enzovoort). Het vernietigen van één van de elementen kan een aanzienlijke impact hebben op de ensemblewaarde. Het beïnvloeden van ensemblewaarden is niet steeds eenduidig en ondubbelzinnig. Om dit effect te voorspellen en te beoordelen, is het noodzakelijk de erfgoedensembles goed in beeld te brengen en de relaties die bestaan te onderkennen.

Effectbeoordeling

Het waarderen van de impact kan enkel op basis van expertbeoordeling. Er kan daarbij onderscheid gemaakt worden tussen ensembles die als dusdanig zijn erkend en ensembles waarvoor dit niet het geval is. Ook hier is het van belang een goed zicht te krijgen op de waarde die het ensemble vertegenwoordigt.

Beïnvloeding van de context

Gebouwen en constructies zijn sterk verbonden met de context waarin zij zich bevinden. Ze ontleen hun waarde immers niet uitsluitend aan de materiële waarden die ze op zich vertegenwoordigen. Bouwkundig erfgoed is – zowel naar materiaalgebruik, inplanting, functie, betekenis, architecturale kenmerken – vaak zeer sterk verbonden met de plaats en de omgeving. Het louter bewaren van de verschijningsvorm zonder de context is daarom af te raden.

Om de beïnvloeding van de context te beoordelen, is het van belang dat men zich bewust is van de (vaak immateriële en functionele) verbanden die er zijn tussen het erfgoed en zijn (nabije) omgeving.

Effectbeoordeling

Het waarderen van de impact kan enkel op basis van expertbeoordeling. Daarbij is het van belang dat men zich bewust is van effecten die slechts op lange termijn optreden.

Effecten via processen

Bij het uitvoeren van werkzaamheden bestaat steeds het risico op beschadiging van bouwkundig erfgoed in de omgeving (bijvoorbeeld door grondwaterstandsverlaging, trillingen en dergelijke). Vaak betreft het effecten die door het aanwenden van de juiste uitvoeringstechnieken voorkomen of verminderd kunnen worden.

Effectbeoordeling

Op basis van de effectvoorspelling uit andere disciplines kan een beoordeling gemaakt worden van de mogelijke schade. Belangrijk is dat men bij het uitvoeren van de ingrepen voldoende aandacht besteedt aan het voorkomen van de effecten (bijvoorbeeld door retourbemaling) of aan het tegengaan van negatieve effecten (verstevigen fundering en dergelijke).

2.3.2.3 Archeologie

Gekende archeologische waarden kunnen, afhankelijk van de aard van de ingreep, direct of indirect worden aangetast. Directe effecten zijn bijvoorbeeld fysieke aantasting door vergraving. Ze zijn eenduidig en relatief eenvoudig te benoemen. De indirecte effecten zijn minder evident en hoeven geen zichtbare ruimtelijke relatie te hebben met de ingreep die aan het effect ten grondslag ligt. Een voorbeeld hiervan is de tijdelijke verlaging van de grondwatertafel. Deze kan een indirect effect hebben op de kwaliteit van de eventueel aanwezige organische component van een site.

Naast de effecten op de gekende archeologische waarden moeten ook in voorkomende gevallen de effecten beschreven worden op wat de archeologische potentie genoemd kan worden. Of deze nu optreden ten aanzien van gekende of niet gekende archeologische waarden, maakt – in principe – geen verschil. Archeologische waarden zijn veelal niet gekend, want ze zijn verborgen in de bodem. De aantasting door bodemingrepen op juist deze waarden is naar inschatting in veel gevallen groter dan het negatieve effect op de gekende archeologische waarden.

2.3.3 Effectgroep wijziging perceptieve kenmerken

Door de geplande ingreep kunnen landschapselementen worden verwijderd, gewijzigd of toegevoegd. Het kan hierbij gaan om lijnelementen (bijvoorbeeld wegen, bomenrijen, waterlopen, dijken), vlakelementen (bijvoorbeeld waterpartijen) en puntelementen (bijvoorbeeld molens en gebouwen). De bestudeerde effecten betreffen in dit geval de absolute visueel-ruimtelijke effecten.

Effectbeoordeling

De effecten worden beschreven op basis van het aantal en de kenmerken van de landschapselementen die worden verwijderd, gewijzigd en/of toegevoegd. Aan deze absolute effecten wordt – op basis van expertise – een beoordeling gekoppeld die een uitspraak doet over de inpasbaarheid van de ingreep in zijn context.

2.4 Gegevensinventarisatie en –verwerking

Voor de opmaak van dit rapport werd gebruik gemaakt van eerder studiewerk dat, onder andere in het kader van de aanleg van de Sloelijn, werd uitgevoerd. Dit materiaal werd geactualiseerd en aangevuld met de meest recente gegevens. Daarnaast werd een terreininventarisatie uitgevoerd.

2.5 Uitgangspunten voor de studie

De traditionele monumentenzorg is sinds het begin van de jaren zeventig van vorige eeuw geëvolueerd van het bewaren van objecten naar het bewaren van 'memorie'. Vandaag gaat het dus vooral om het bewaren van de inhoudelijke betekenis van het erfgoed voor de hedendaagse maatschappij. Binnen dat bewustwordingsproces kiest men vandaag ook veeleer voor de term 'erfgoed' in de plaats van 'monument'. Dat erfgoed bevat in eerste instantie de historische gebouwen (het bouwkundig erfgoed), het archeologisch erfgoed en de landschappen, maar evenzeer immaterieel erfgoed: tradities, maatschappelijke structuren, gebruiken, gewoontes, expressievormen enz. Het materiële erfgoed wordt zo de drager van de memorie.

Deze verruiming van het begrip leidt ook tot nieuwe benaderingen met betrekking tot de zorg voor het erfgoed. Het louter bewaren van de materiële overblijfselen is immers niet voldoende. Wanneer de 'memorie' boven de 'materie' wordt geplaatst, zal men vrijer kunnen omspringen met de materie. Zo worden wijzigingen of vervangingen meer aanvaardbaar, zolang de essentie van de herinnering behouden blijft. Bovendien is het bij vele monumenten nu al zo, dat van de oorspronkelijke materie door opeenvolgende restauraties en interventies nog weinig overblijft. Anderzijds zijn er heel wat overblijfselen waarvan net het materiële essentieel is om te bewaren. Vanuit het standpunt van ontwerpers en gebruikers primeert dan weer de (esthetische) samenhang en (nieuwe) functionaliteit. Dit alles maakt dat er geen eenduidige theorieën bestaan met betrekking tot de benadering van erfgoed.

Voor deze studie kijken we vooral naar de structurele impact die de geplande ingrepen hebben op de nog resterende waarden in het gebied. Het gebied is immers nu al sterk verstoord, zeker in de directe omgeving van de Sloeweg. Hierdoor is de samenhang van het gebied al sterk aangetast. Doel is dus vooral na te gaan hoe en in welke mate de geplande verbreding deze evolutie versterkt, dan wel tegengaat.

3. BELEID-, WET- EN REGELGEVING

Natuurbeschermingswet / Monumentenwet

De natuurbeschermingswet van 25 mei 1998 regelt de bescherming van landschapsgezichten. De monumentenwet regelt de bescherming van zowel monumenten, landschappen als (archeologische) opgravingen en vondsten.

Verdrag van Malta/ Omgevingsplan Zeeland

In Europees verband is het zogenaamde "Verdrag van Malta" aangenomen. Dit gaat uit van het principe "de veroorzaker betaalt": wie in archeologisch interessante grond wil woelen, dient de kosten voor archeologisch onderzoek e.d. te betalen. In navolging op het verdrag stelt het provinciale beleid (Omgevingsplan Zeeland, 2006, p. 90) dat archeologisch onderzoek een vast onderdeel moet worden van de planvoorbereiding van ingrepen in en om de bodem. Plannen worden getoetst aan het belang van het behoud van het archeologisch erfgoed en de consequenties voor het archeologisch bodemarchief worden nagegaan.

Nota Belvedere

De Nota Belvedere, een gezamenlijk beleidsstuk van de ministeries van Landbouw Natuur en Voedselkwaliteit (LNV), Onderwijs Cultuur & Wetenschap (OC&W) en Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu (VROM), heeft als doel de cultuurhistorische identiteit sterker richtinggevend te laten zijn voor de inrichting van de ruimte, ofwel het verleden als inspiratiebron voor de toekomst.

Vertaald naar het algemeen ruimtelijk beleid betekent dit voor het landelijk gebied het versterken en benutten van de cultuurhistorische identiteit en de daarvoor bepalende kwaliteiten van de cultuurhistorisch meest waardevolle gebieden in Nederland, de zogenoemde Belvederegebieden, die zijn weergegeven op de "Cultuurhistorische waardenkaart van Nederland". Nagenoeg het gehele plangebied is aangewezen als Belvederegebied (Zuid Beveland).

Realisatie van het beleid voor Belvederegebieden vindt plaats langs een aantal lijnen:

- duurzame instandhouding van bestaande kwaliteiten door beleidsmatige verankering in het nationaal ruimtelijk beleid en in streek- en bestemmingsplannen; en
- versterking van de cultuurhistorische identiteit door het benutten van kansen bij (nieuwe) ruimtelijke ontwikkelingen en initiatieven in deze gebieden en indien nodig door een gebiedsgerichte aanpak.

Voor de realisatie hiervan wordt een betere benutting en gerichte inzet van het instrumentarium door Rijk en provincie voorgestaan. Een aantal provincies is echter al bezig om in aanvulling op het bestaande beleid een specifiek (gebiedsgericht) beleid voor cultuurhistorie te formuleren en zelfs uit te werken. De provincie Zeeland stelt zich vooralsnog op het standpunt dat het beleid zoals geformuleerd in de Nota Belvedere in hoofdlijnen overeenkomt met het provinciaal beleid.

Nota Ruimte: Ruimte voor ontwikkeling

De nota ruimte bespreekt o.m. de ontwikkelingsperspectieven voor het gebied. De (economische) ontwikkeling van het Sloehavengebied staat hier voorop. De nota regelt ook de aanduiding van de zak van Zuid-Beveland als Nationaal Landschap. De verantwoordelijkheid voor het garanderen van de basiskwaliteit van de landschappen (buiten de nationale landschappen) ligt bij de provincies en gemeenten.

Voorontwerpbestemmingsplan Borsels Buiten

Het voorontwerp bestemmingsplan voor de gemeente Borsele regelt de toekomstige bestemmingen in het gebied. Het voorziet o.m. in de verdere ontwikkeling van grootschalige landbouw in het plangebied en het medegebruik door recreatie.

Bestemmingsplan Goes

Op grond van de Wet Ruimtelijke Ordening dienen de gemeenten voor het gebied buiten de bebouwde kom een bestemmingsplan vast te stellen. Ook uit de Monumentenwet vloeit de verplichting voort om beschermende bestemmingsplannen vast te stellen voor beschermde stads- en dorpsgezichten. In de gemeente Goes zijn ongeveer 80 bestemmingsplannen van kracht. Hiervan is een groot deel ouder dan tien jaar. Gezien de verplichting om bestemmingsplannen elke tien jaar te actualiseren, heeft de gemeente een actualisatieprogramma opgezet.

4. GESCHIEDENIS, HUIDIGE SITUATIE EN AUTONOME ONTWIKKELING 2020

4.1 Geschiedenis van het Sloegebied

Omstreeks 2300 jaar voor Christus werden er in het westen van Nederland, langs de kust, strandwallen gevormd. Door het ontstaan van de strandwallen voor de kust, werd West-Nederland afgesloten van de zee. Het laaggelegen deel van Nederland had tot die tijd onder invloed van de zee gestaan. Nu werd een laag blauwe zeeklei op het dekzand afgezet. De resten van deze klei liggen thans op ongeveer 2,50 meter – NAP. In de subboreale periode (2100 - 400 voor Chr.) ontstond een dik veenpakket in dit gebied.

Omstreeks het jaar nul van onze jaartelling, was het studiegebied een groot veenmoeras achter een stelsel van strandwallen. De strandwallen werden doorsneden door een aantal stroomgeulen, waaronder de Schelde. Als gevolg van de stijgende zeespiegel sloeg de zee grote bressen in de strandwallen. In het veen werden diepe getijdengeulen uitgeschuurd. Het veenmoeras werd door de invloed van de zee steeds zouter. Het vloedwater voerde zand en slib aan. De oevers van de kreken overstroomden bij vloed, waarna de stroomsnelheid van het water -en dus het transporterende vermogen- afnam. Het grovere materiaal bezonk eerst, vlak langs de kreek en vormde daar een oeverwal.

Op grotere afstand van de stroomdraad, waar de stroomsnelheid onder meer door de aanwezige begroeiing nog verder verminderde, werd het fijnste materiaal (zwarte klei) afgezet. Daar vormde zich op het veen een kleilaag. De vegetatie zorgde ervoor dat het aangevoerde kalkrijke sediment al tijdens de afzetting ontkalkte. Zo ontstonden de kalkarme, zware poelkleigronden. Tijdens een fase van minder snelle zeespiegelstijging (regressiefase), verlandden de kreken en werd de bedding opgevuld. Aanvankelijk met zand en later ook met zavel of klei.

Al tijdens de verlanding van de kreken en zeker na de bedijking, begon het veen in te klinken. Dit proces werd versterkt door de diepe ontwatering van het gebied in het kader van de ontginning van het land. Door de sterke inklinking van het veen en een volume-afname van de klei, kwam het klei-op-veengebied steeds lager te liggen. De oeverwallen en de verlandde kreekbeddingen zakten in vergelijking met de klei-op-veengebieden maar weinig. Daardoor liggen ze thans als ruggen, de kreekruggen, in het landschap en omsluiten ze de laaggelegen poelgronden. Het reliëf van het landschap is dus als het ware het omgekeerde van de oorspronkelijke situatie. Men spreekt daarom van reliëf-inversie.

In de periode voor de bedijkingen was er al sprake van menselijke activiteiten in het gebied. De bewoning concentreerde zich op de strandwallen en langs de oevers van stroomgeulen en kreken. Het gaat hier om de huidige zogenaamde oudlandkernen. In het begin van de 12e eeuw werden de oudlandkernen bedijkt. In eerste instantie om het doordringen van kreken in het achterland tegen te gaan.

In het geulensysteem lagen zandplaten, de zogenaamde opwassen. Deze droogvallende delen werden na de periode van defensieve bedijking in het kader van landaanwinning bedijkt (offensieve bedijking). Heinkenszand is hiervan een goed voorbeeld.

Tot omstreeks 1500 werd op kleine schaal ingepolderd. Dat is nu nog te zien aan de kleine polders. Daarna maakte de technologische vooruitgang het mogelijk om grotere stukken in één keer in te polderen. Ook de langzame zeespiegelstijging in die tijd bevorderde de grootschalige inpoldering. De inpolderingsgeschiedenis van de grote polders loopt vanaf 1561, toen de Oude Kraaijertpolder werd bedijkt, tot aan de inpoldering van de Sloepolders in de 19e en 20e eeuw.

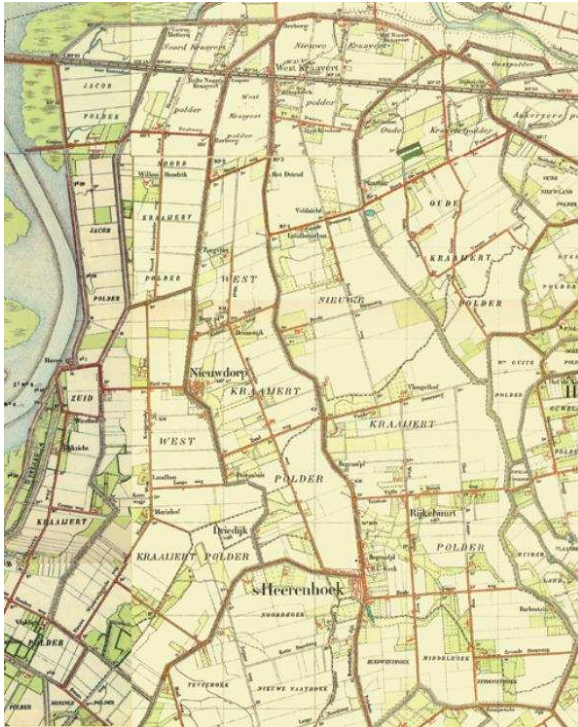
Figuur 4-1 geeft een mooi beeld van de landschappelijke evolutie van het Sloegebied in de laatste 150 jaar.

Figuur 4-1: Landschappelijke evolutie sinds 1875

Op de kaart van 1857 zijn de verschillende achtereenvolgende inpolderingsfases goed zichtbaar. De oudste (kleinschalige) polders liggen in het oosten (Oudelandpolder, Oude Craeyerpolder, Stellepolder, Oude Nieuwlandpolder). Naar het westen toe treffen we steeds recentere poldergebieden aan met daarin ook nieuwe polderdorpen (Nieuwe Craeyerpolder, West Craeyerpolder, Noord Craeyerpolder en Nieuwe West Craeyerpolder). Het Sloe is nog goed zichtbaar in het uiterste westen. Straten en wegjes volgen de perceelindeling en het kronkelende verloop van de dijken.

a. Studiegebied in 1857

In 1871 begon men met het afdammen van het Sloe naar aanleiding van de aanleg van de spoorlijn Vlissingen-Bergen-Op-Zoom. Hierdoor was de definitieve scheiding tussen de Ooster- en Westerschelde een feit. De spoorlijn zorgt voor een structurerende ingreep in het polderlandschap. Het Sloe blijft nog steeds zichtbaar in het landschap. Door de spoorlijn ontstaat een duidelijke tweedeling van het landschap. Verder verandert er weinig in het gebied. Wel treedt langzaam een schaalvergroting in, waarbij de perceelsgrootte toeneemt.

b. Studiegebied halfweg de 20ste eeuw

Het Sloe is volledig ingepolderd. Dit gebeurt in twee fases. In 1949 komt de tweede Sloedam gereed en ontstaat de 481 ha grote Quarlespolder. Pas in 1962 wordt de Nieuwe Sloepolder (162 ha) aangelegd.

Duidelijk zichtbaar zijn de gevolgen van de aanleg van nieuwe infrastructuur. Nieuwe wegen en spoorwegen doorbreken de dijken en de polderstructuur. De Sloehaven vaagt alle historische referenties weg.

De traditioneel kleine dorpskernen zijn aanzienlijk gegroeid. Ook recreatie eist stilaan ruimte op.

c. Huidige toestand

4.2 Huidige situatie 2006

4.2.1 Structurele kenmerken

Figuur 4-2 geeft een beeld van de huidige toestand op basis van de topografische kaart. Figuur 4-2 illustreert de huidige toestand door middel van een luchtfoto. De kavel- en nederzittingsstructuur gaat nog steeds terug op de historische structuur. De woonkernen bevinden zich nog steeds op hoger gelegen gebieden. De historische kernen zijn duidelijk te onderscheiden van recente (grootschalige) ontwikkelingen. Verspreid in het gebied komen boerderijen voor, vaak omzoomd door bomen. Ook op een aantal kruispunten treft men bebouwing aan.

Het wegenpatroon valt in dit gebied grotendeels samen met het dijkenpatroon. In de grote - meer recente- polders vinden we een patroon van haakse ontsluitingswegen. De snel- en

spoorwegen in het gebied doorkruisen dit patroon. De open ruimte bestaat nog steeds uit een afwisseling van akkers, beboste percelen en hoevegebouwen omzoomd met bomen. Polderwegen lopen recht door de polders. Rondom de polders liggen dijken, al dan niet afgezet met bomenrijen. Langs wegen en dijken bevinden zich tal van afwateringssloten.

De open ruimte staat echter onder druk. De uitbreiding van de woonkernen, de haven en de verkeersinfrastructuur hebben geleid tot een aanzienlijke afname van de open ruimte.

4.2.2 Cultuurhistorische aspecten

Landschap

Hieronder wordt nagegaan welke elementen van die ontstaansgeschiedenis nog aanwezig zijn in het hedendaagse landschap.

Het onderscheid tussen grootschalige polders en kleinschalige nieuwanlandpolders, de verschillende inpolderingsfases en dergelijke meer zijn nog steeds goed zichtbaar vanuit de lucht. Dwars door deze historische structuur zijn nieuwe infrastructuur aangelegd die helemaal geen rekening houden met de onderliggende structuur. De nieuwe tracés lopen dwars door dijken, wegen enzovoort. Op het terrein betekent dit dat het landschap is opgeknipt in verschillende delen. Hierdoor is de leesbaarheid van de historische structuur op het terrein sterk afgenomen. Het havengebied met de ringdijk, industrie en windmolens vormt een duidelijk afgescheiden gebied.

Figuur 4-2: Luchtfoto van het studiegebied

In het landschap zijn nog heel wat historisch relevante landschapselementen aanwezig.

Het gebied ten zuiden van 's Heer Arendskerke is een agrarisch gebied. In het bestemmingsplan krijgt dit gebied de bestemming 'Landschappelijk en Cultuurhistorisch waardevol agrarisch gebied'. Het perceel omvat tevens enige beschermde veedrinkputten voor het vee. Ter hoogte van de Kraaijertsedijk ligt nog een restant reliëfrijk grasland.

Bepalend voor de structuur van het gebied zijn de dijken. De Sloeweg kruist een heel aantal historische dijken. Van oost naar west zijn dit de Oude Kraaijertsedijk, de Molendijk en de Driedijk. Aan het knooppunt Eindewege is ook de Stelledijk nog zichtbaar aanwezig. Een aantal van deze dijken is beplant met bomenrijen. Kenmerkend voor het gebied is tevens de aanwezigheid van grenslinden.

Figuur 4-3: Stelledijk met dubbele bomenrij

In het oosten van het studiegebied ligt het waardevolle cultuurlandschap (WCL), Zak van Zuid-Beveland, een middeleeuws landschap met kleine polders en vele kilometers binnendijken.

Bouwkundig erfgoed

Het bouwkundig erfgoed in het gebied bestaat voornamelijk uit oude hoevegebouwen. Een aantal ervan zijn als Rijks- of gemeentelijk monument aangeduid. De meeste zijn vooral van belang omwille van hun beeldbepalend karakter. Tabel 4-1 geeft een overzicht. De nummering in de tabel verwijst naar:

Figuur 4-4: Vleugelhofweg nr 1

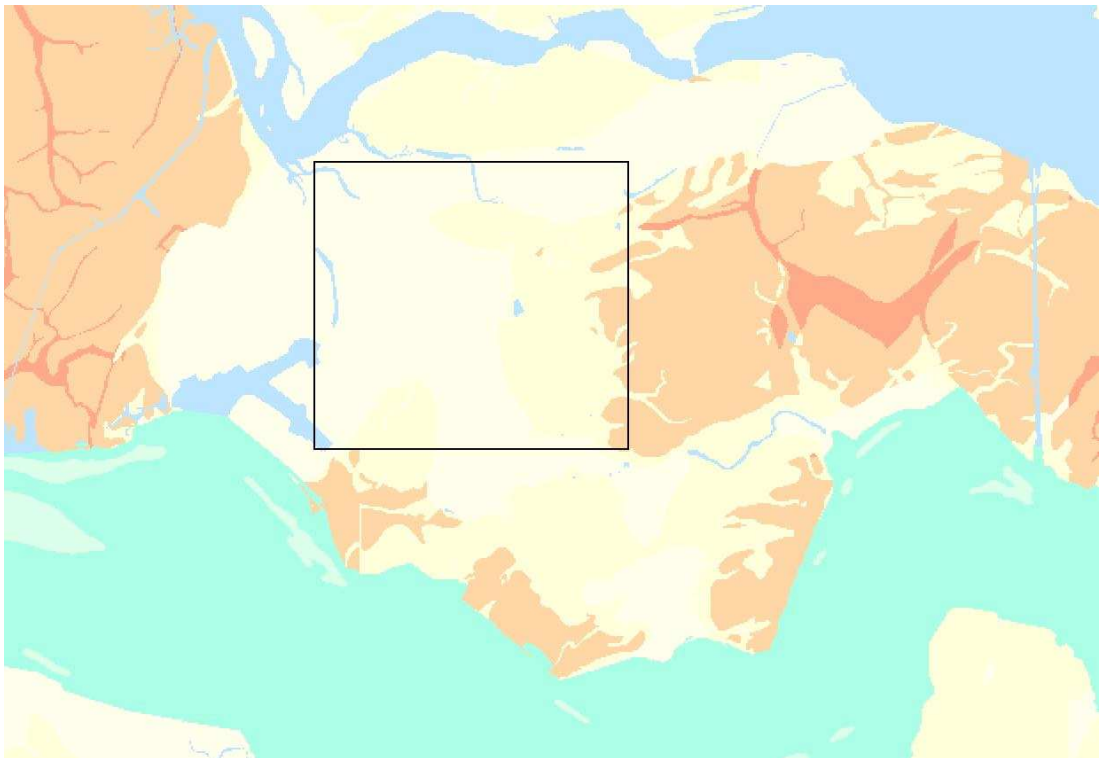
Tabel 4-1: Overzicht van bouwkundig erfgoed

Nr	Adres	Beschrijving
1	Stelleweg 6, Heinkenszand	Rijksmonument
2	Boerendijk 5, Heinkenszand	Rijksmonument
3	Vleugelhofweg 2, 's Heerenhoek	Beeldbepalend pand
4	Vleugelhofweg 1, 's Heerenhoek	Gemeentelijk monument
5	Vleugelhofweg 4, 's Heerenhoek	Beeldbepalend pand
6	Molendijk 55, Nieuwdorp	Beeldbepalend pand
7	Stoofweg 5, Nieuwdorp	Beeldbepalend pand
8	Stoofweg 7, Nieuwdorp	Beeldbepalend pand
9	Schipperweg 1, Nieuwdorp	Beeldbepalend pand
10	Coudorp 22, Nieuwdorp	Beeldbepalend pand
11	Heinkenszandseweg 44, Heinkenszand	Rijksmonument
12	Stoofweg 24, 's Heerenhoek	Beeldbepalend pand
13	Borsselsedijk 54, 's Heerenhoek	Beeldbepalend pand

Archeologie

Naast de zichtbare cultuurhistorische waarden, zijn er ook de niet- of nauwelijks zichtbare archeologische waarden. In het gebied komen een aantal gekende vindplaatsen voor. Het is echter eigen aan de archeologie dat niet bekende archeologische waarden minstens even belangrijk zijn. Om een inschatting te maken van de archeologische potentie (de kans dat er archeologische waarden voorkomen) werd gebruik gemaakt worden van de Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW, 2de generatie, versie 2.1, Rijksdienst voor oudheidkundig Bodemonderzoek, Amersfoort, 2005) die de trefkans weergeeft, gebaseerd op kwantitatieve analyse en op archeologisch inhoudelijke kennis van het bodemarchief.

Figuur 4-5: Indicatieve Kaart Archeologische Waarden

Volgende legenda-eenheden worden onderscheiden:

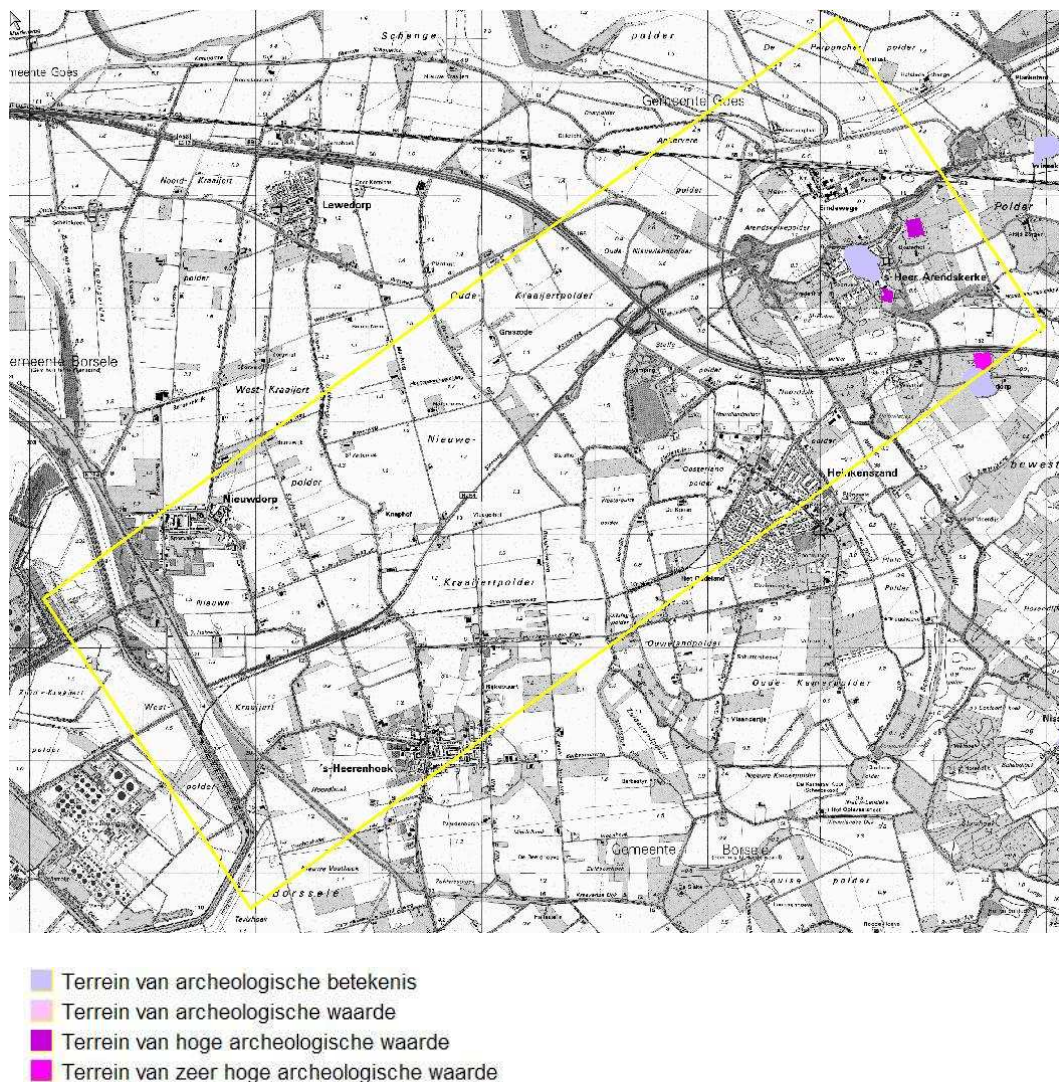
- Donker oranje: hoge trefkans
- Licht oranje: middelhoge trefkans
- Geel: lage trefkans
- Lichtgeel: zeer lage trefkans
- Blauw: water

Op de kaart is duidelijk te zien dat het studiegebied een lage tot zeer lage trefkans heeft wat betreft de archeologische waarden. Enkel in het oosten (kleinschalige nieuwanpolders) is de trefkans hoger. Dit wordt ook duidelijk geïllustreerd aan de hand van de Archeologische Monumentkaart (AMK). Deze kaart geeft de gekende archeologische waarden in het gebied weer (Figuur 4-5).

Ter hoogte van de Lamoenweg bevinden zich de restanten van de vluchtberg, de kasteelberg en de voormalige kerk van Baarsdorp.

In het kader van de m.e.r.-procedure 'optimalisatie railontsluiting Sloe' werd in overleg met de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB) een AAI (Aanvullende Archeologische Inventarisatie) uitgevoerd. Doelstelling van de AAI was het lokaliseren van archeologische waarden binnen het onderzoeksgebied. Het onderzoek werd uitgevoerd in mei/juni 1999. Op basis van literatuurstudie kwam het onderzoek tot de conclusie dat veldonderzoek in het gebied niet zinvol was. Enkel ter hoogte van het knooppunt Eindewege werd een karterend booronderzoek uitgevoerd. Op basis van het bureauonderzoek werd aan dit gebied een hoge verwachting naar laatmiddeleeuwse tot nieuwe tijdsvondsten toegekend. Het booronderzoek bracht echter aan het licht dat de middeleeuwse of latere afzettingen sterk geërodeerd zijn. Er werd dan ook geen bijkomend archeologisch onderzoek aanbevolen.

Figuur 4-6: Archeologische Monumentenkaart (AMK)

Figuur 4-6 geeft een overzicht van de belangrijkste cultuurhistorische waarden in het gebied. De nummering verwijst naar Tabel 4-1.

[illegible]

4.2.3 Perceptieve kenmerken

Het studiegebied wordt gekenmerkt door kleine en grotere polders. Hierdoor ontstaat een gevarieerd landschapsbeeld van kleine en grote ruimten. De ruimtelijke opbouw is te typeren als open door dijken omgeven vlakke polders van verschillende grootte. De afwisseling hierin wordt nog versterkt door de beplanting op de dijken in de vorm van struiken en één of meerdere rijen boom-beplanting, de fruitplantages (voornamelijk klein fruit) en de beplanting in de buurt van boerderijen.

Hoe dichter men de Sloehaven nadert, hoe meer dominant deze wordt. De industriële en haveninstallaties, de hoge ringdijk e.d. bepalen in grote mate het zicht. Wat eveneens opvalt

in het gebied, is het aanwezige geluidsniveau. Hierdoor wordt de visuele perceptie vaak verstoord.

Positieve beelddragende elementen in het gebied zijn:

- Oude dijken: het gebied wordt gestructureerd door dijken. De dijken –al dan niet begroeid- zijn bepalend voor de schaal van het landschap;
- Houtkantjes, bosjes, hoogstambomen: verspreid over het gebied komen deze elementen voor, vaak in combinatie met dijken of wegen (als afscherming), maar ook op de perceelsrand;
- Sloten met rietkraag: verspreid in het gebied - bijvoorbeeld langs de Sloeweg - hebben een aantal sloten een rietkraag ontwikkeld;
- Boerderijen: de boerderijen in het gebied zijn vaak beperkt in schaal. De typische stijl maakt dat het belangrijke beelddragende elementen zijn.
- Natuurlijke graslanden

Negatieve beelddragende elementen in het gebied zijn:

- Infrastructuur: zowel spoor- als autowegen doorkruisen het gebied. Meer in het bijzonder zijn vooral de A58 en de Sloeweg zelf dominant. In mindere mate zijn de spoorlijn Vlissingen-Roosendaal en de bestaande spoorontsluiting van het Sloegebied negatieve beelddragende elementen;
- Hoogspanningsleiding: het gebied wordt van oost naar west doorkruist door een hoogspanningsleiding. Op regelmatige afstanden staan grote masten die de hoogspanningskabels ondersteunen. Rond het Sloegebied lopen ook een aantal hoogspanningsleidingen;
- Het Sloegebied: het Sloegebied zelf is een belangrijke negatieve beelddrager in het zuidelijk deel van het gebied. Door de grote hoogte van een aantal installaties is het van ver waarneembaar;
- Het bedrijventerrein langs de A58 ter hoogte van Heinkenszand.

4.3 Autonome ontwikkeling 2020

Op landschappelijk gebied is de aanleg van de Sloelijn (in gebruik in 2008) van belang voor het gebied. Deze valt echter buiten het studiegebied. Wel zullen in 2020 de gevolgen van het gevoerde ruimtelijk beleid voelbaar zijn. Het studiegebied bevindt zich tussen de ontwikkelingszones Vlissingen-Middelburg en Goes. Heinkenszand bevindt zich in de ontwikkelingszone Goes en 's Heerenhoek en Nieuwdorp zijn aangeduid met de term woonkern. Het beleid voor deze kernen is er op gericht de ontwikkelingsmogelijkheden te enten op de lokale behoefte en om de woonkwaliteit te verbeteren. Dit betekent onder meer bouw mogelijkheden voor de eigen lokale woningbehoefte en bedrijfsterreinontwikkeling op lokale maat. Uitgangspunt is dat dit beleid voldoende mogelijkheden biedt om de kwaliteit en leefbaarheid van de kernen in stand te houden of te versterken. In de lijn van dit beleid ligt de uitbouw van de woonfunctie in het woonuitbreidingsgebied aan de oostelijke kant van de bestaande dorpskern van Heinkenszand. Ook aan de westelijke kant, tussen Stelleplas en Heinkenszand, is woonuitbreiding voorzien. Bij 's Heerenhoek wordt nog de afronding van de woonzone 'de Blikken' voorzien. Belangrijk is ook de ontwikkeling van de Sloepoort (bedrijventerrein) in het zuiden van het studiegebied.

Met betrekking tot de economische assen stelt het Omgevingsplan Zeeland (2006) dat deze zichtbaar mogen zijn. Er wordt echter naar gestreefd dat panorama's vanaf de weg zoveel mogelijk behouden dienen te blijven. Bij kwetsbare landschappen dient de infrastructuur landschappelijk ingepast te worden.

De landschappelijke gevolgen hiervan zijn een afname van de open ruimte tussen de woonkernen en een langzaam opvullen van delen van het polderlandschap. Hierdoor wordt de structuur van het landschap steeds verder aangetast. De meeste geplande ingrepen zorgen bovendien voor het volledig wegvagen van de cultuurhistorische waarden. Vooral perceelsindelingen, het weggennet en de dijken worden aangetast. De impact op bouwkundig erfgoed in het gebied is beperkt. Ook de aantasting van archeologische waarden is beperkt in de autonome ontwikkeling.

5. EFFECTEN VAN DE ALTERNATIEVEN EN VARIANTEN

Hieronder worden per alternatief de effecten op landschap en cultuurhistorie besproken. Daarbij wordt niet elk effect systematisch afzonderlijk besproken. Wel worden per effectgroep de voornaamste effecten aangegeven.

Het al dan niet uitvoeren van de WCT heeft binnen het studiegebied geen gevolgen voor het landschap. Daarom wordt het niet-uitvoeren in wat volgt niet afzonderlijk besproken.

5.1.1 Nulplus-alternatief 1 (0+1)

De huidige T-splitsing Sloeweg - Bernhardweg met VRI is in dit alternatief vervangen door een rotonde. Het kruispunt Sloeweg - Stoofweg wordt verwijderd en in plaats daarvan is een nieuwe aansluiting met de Molendijk gemaakt. Deze kruising is vormgegeven door middel van een rotonde. Doorgaand verkeer op de Sloeweg wordt ongelijkvloers, onder de kruisende weg door, om de rotonde geleid. Bij het knooppunt met de A58 wordt een aanpassing doorgevoerd op de afrit uit de richting Goes. De afrit is voorzien van een extra strook voor rechtsaf bewegingen, de Sloeweg op.

5.1.1.1 Structuur- en relatiewijzigingen

Ter hoogte van het kruispunt Sloeweg-Bernhardweg leidt de aanleg van een rotonde op maaiveldniveau met bypasses tot een beperkte extra ruimte-inname. Indien men die echter combineert met de aanleg van het bedrijventerrein Sloepoort, kan de bijkomende landschappelijke impact als verwaarloosbaar worden beschouwd.

Anders is het gesteld met de aanleg van een centrale rotonde aan de Molendijk. Figuur 5-1 toont de bestaande toestand. De aanleg van de centrale (verhoogde) rotonde leidt tot aanzienlijk ruimtebeslag en heeft een sterk structurerende impact. Hierdoor vervagen de bestaande structuren. Belangrijk daarbij is dat het gaat om een (voor dit gebied) aanzienlijke reliëfwijziging.

De ingrepen aan de aansluiting A58-N62 enten zich op de bestaande infrastructuur. Enkel het uitbreiden van de ongelijkvloerse kruising op de zuidelijke aansluitlus zorgt voor het verder accentueren van de al aanwezige infrastructuur.

5.1.1.2 Verlies erfgoedwaarden

Landschap

De ingrepen ter hoogte van de Sloeweg-Bernhardweg hebben slechts een beperkte impact op de cultuurhistorische kenmerken. Het gebied is immers al sterk verstoord.

De aanleg van de centrale rotonde ter hoogte van de Molendijk vernietigt de historische structuur van de Molendijk en verstoort het historische wegen- en percelenpatroon. Door de reliëfwijzigingen wordt de historische structuur ook veel minder leesbaar.

Het uitbreiden van de ongelijkvloerse kruising ter hoogte van de knoop A58-N62 zorgt voor bijkomende reliëfwijziging, die de eigenheid van het landschap verder aantast.

Figuur 5-1: Molendijk (huidige toestand)

Bouwkundig erfgoed

De aanleg van de taluds en het ruimtebeslag ter hoogte van de Molendijk hebben een belangrijke impact op twee beeldbepalende gebouwen. Beide gebouwen dienen niet te verdwijnen, maar de context ervan zal drastisch wijzigen. Ook de relatie met het omliggende landbouwgebied wordt verstoord.

Figuur 5-2: Bouwkundig erfgoed Molendijk

Archeologie

De geplande ingrepen situeren zich in een gebied met lage tot zeer lage trefkans voor archeologische waarden. Er zijn geen gekende archeologische waarden in het gebied aanwezig. De voorziene graafwerken zijn beperkt. De mogelijke impact op archeologie wordt als verwaarloosbaar beschouwd.

5.1.1.3 Wijziging perceptieve kenmerken

De voornaamste invloeden zijn te verwachten als gevolg van de aanleg van ongelijkvloerse kruisingen. Aan de kant van de Bernhardweg is de invloed, door de al sterk verstoorde context, beperkt.

Ter hoogte van de aansluiting A58-N62 is de impact, door de reeds aanwezige taluds van de Sloeweg, beperkt. Tussen het omliggende landschap en de bestaande infrastructuur ligt een strook bomen die bewaard blijft, waardoor de visuele impact verwaarloosbaar is.

De belangrijkste visuele impact is te verwachten ter hoogte van de aansluiting met de Molendijk. De geplande ingreep zal de Sloeweg, die nu slechts beperkt visueel aanwezig is in het landschap, sterk accentueren. Bovendien verdwijnt een belangrijk deel van de Molendijk die, met zijn dubbele bomenrij, een aantrekkelijk visueel geheel vormt.

5.1.2 Nulplusalternatief 2 (0+2)

In het nulplusalternatief 2 wordt de Sloeweg niet volledig verdubbeld maar wordt een wisselstrook aangelegd. Deze wisselstrook zal in de ochtend geopend zijn voor verkeer richting zuiden (de WST en Sloepoort) en in de namiddag en avond voor verkeer richting noorden.

De wisselstrook kent geen aansluitingen met het onderliggend wegennet en sluit de Tunnelweg rechtstreeks aan op de A58.

5.1.2.1 Structuur- en relatiewijzigingen

De aanleg van een wisselstrook ten westen van de huidige Sloeweg versterkt de aanwezigheid van deze laatste in het landschap. Omdat de Sloeweg nu al kan beschouwd worden als een negatief element, wordt deze versterking negatief beoordeeld. Het bestaande scheidende karakter wordt versterkt. Het ruimtebeslag is aanzienlijk, vooral ter hoogte van de Molendijk en bij de aansluiting richting WST. Hierdoor ontstaat een aanzienlijke restruimte. De bouw van een bijkomende aansluitlus ter hoogte van de A 58 zorgt voor een bijkomend structurerend (reliëf)element en leidt bovendien tot het ontstaan van een nieuwe restruimte. De bestaande groenbuffer verdwijnt.

Figuur 5-3: Zicht vanaf de Vrooneweg ter hoogte van de nieuwe aansluitlus

5.1.2.2 Verlies erfgoedwaarden

Landschap

Door de aanleg van de wisselstrook wordt verstoring van het cultuurlandschap - die de huidige Sloeweg veroorzaakt - aanzienlijk versterkt. Er verdwijnt opnieuw een aanzienlijke oppervlakte van het polderlandschap; de nieuwe Sloeweg zal bovendien steeds meer domineren. De aansluitlus met de A58 versnipperd het landschap en zorgt voor een nieuwe 'dijk' die niet past in het historische polderlandschap.

Het voorgestelde tracé loopt dwars door een perceel waardevol reliëfrijk grasland ter hoogte van de Oude Kraaijertsedijk.

Bouwkundig erfgoed

Door de aanleg van de wisselstrook komt de Sloeweg aanzienlijk dichterbij een aantal boerderijen te liggen, in het bijzonder ter hoogte van de Maalweg, de Vleugelhofweg en de Molendijk. De boerderijen kunnen weliswaar blijven bestaan, maar de omgeving wordt ernstig verstoord, zie hiervoor Figuur 5-4. Ter hoogte van de aansluitingen is geen impact op bouwkundig erfgoed te verwachten.

Figuur 5-4: Boerderijen langs de Sloeweg ter hoogte van de Maalweg

Archeologie

De geplande ingrepen situeren zich in een gebied met lage tot zeer lage trefkans voor archeologische waarden. Er zijn geen gekende archeologische waarden in het gebied aanwezig. De voorziene graafwerken zijn beperkt. De mogelijke impact op archeologie wordt als verwaarloosbaar beschouwd.

5.1.2.3 Perceptieve kenmerken

De visuele impact van de aanleg van de wisselstrook is beperkt. Ze versterkt de al aanwezige verstoring. De eventuele geluidsschermen op het gedeelte ten zuiden van de Vleugelhofweg, accentueert de aanwezigheid van de weg. De aanleg van de aansluiting met de WST heeft een belangrijke visuele impact. Deze zal vanuit het landschap echter moeilijk waarneembaar zijn na aanleg van het bedrijventerrein Sloepoort. De impact van de aansluitlus met de A 58 is aanzienlijk (zie Figuur 5-3). De bestaande visuele buffer (bomen) wordt opgeheven. Bijkomend dringt de infrastructuur weer dieper binnen in het landschap.

5.1.3 Alternatief A standaard, met aansluiting Vleugelhofweg (A)

Alternatief A voorziet in de verdubbeling van de Sloeweg tot 2 x 2 rijstroken over de gehele lengte van aan de Bernhardweg tot aan de aansluiting met de A58. De aansluitingen tussen de Bernhardweg, de Tunnelweg en de Sloeweg worden volledig conflictvrij en dus gedeeltelijk ongelijkvloers aangelegd. Ter hoogte van de Stoofweg wordt een langzaam verkeer tunnel aangelegd. Het knooppunt Sloeweg - A58 wordt aangepast om meer conflictvrije aansluitingen te voorzien.

5.1.3.1 Structuur- en relatiewijzigingen

De aanleg van alternatief A heeft een negatieve impact op de structuur van het gebied. Enerzijds wordt de bestaande verstoring versterkt door de verbreding van de Sloeweg. Anderzijds wordt door de aanleg van aansluitingen en knooppunten een aanzienlijke hoeveelheid open ruimte ingenomen. Hierdoor wordt het gebied verder versnipperd, worden bestaande barrières versterkt en worden nieuwe barrières opgeworpen. Vooral een aantal aanzienlijke reliëfwijzigingen (ten gevolge van de aanleg van ongelijkvloerse kruisingen en de aanleg van geluidswallen) worden negatief beoordeeld.

5.1.3.2 Verlies erfgoedwaarden

Landschap

Door de verbreding van de Sloeweg wordt opnieuw een aanzienlijke oppervlakte cultuurhistorisch landschap vernietigd. Het waardevolle reliëfrijke grasland langs de Oude Kraaijertsedijk wordt ontzien. De door de aanleg van de Sloeweg ontstane opdeling van het polderlandschap wordt versterkt. Deze impact wordt matig negatief beoordeeld. De aanleg van de verschillende aansluitingen en knooppunten heeft een belangrijke impact op de erfgoedwaarden in het gebied. De samenhang tussen de verschillende polders en de kenmerkende elementen ervan (denk aan dijken en boerderijen) wordt ernstig verstoord.

Voor wat betreft de aansluiting met de Bernhardweg is deze impact beperkt. Het gebied is nu al sterk verstoord. Door de aanleg van de Sloepoort zullen alle nog aanwezige cultuurhistorische elementen uitgewist worden.

De voorziene aansluiting ter hoogte van de Vleugelhofweg verstoort in aanzienlijke mate het aanwezige wegen- en perceelspatroon. Ten zuiden van de aansluiting Vleugelhofweg is een aanzienlijke impact te verwachten door de bouw van een drie meter hoge geluidswal op twintig meter afstand aan weerszijden van de weg.

Het aansluitende complex met de A58 vormt een kluwen van aansluitlussen dat de aanwezige patronen vernietigt en de leesbaarheid van het landschap sterk verstoort, en dit over een aanzienlijke oppervlakte. De meest negatieve impact is te verwachten van de aansluitlus ten oosten van de kruising A58-N62. De Stelledijk en het landschappelijk waardevolle restgebied er omheen, wordt zo goed als vernietigd (Figuur 5-5).

Figuur 5-5: Stelledijk

Het landschap ten westen van de A58 wordt verder verknipt. De aanleg van verschillende aansluitlussen (al dan niet op het talud) verstoort de historische patronen en wist alle referenties uit. Door de aanleg van al deze lussen dringt de Sloeweg dieper in in het landschap, zie ook Figuur 5-6.

Figuur 5-6: Landschap ten zuiden (Stelleweg) en ten Noorden (Vrooneweg) van de Sloeweg

Bouwkundig erfgoed

Ter hoogte van de Stelleweg nr. 6 bevindt zich een rijksmonument (een cultuurhistorisch belangrijke boerderij). Deze moet verdwijnen bij aanleg van de aansluiting tussen de A58 en de Sloeweg. Vanuit het standpunt van de monumentenzorg is het verplaatsen van de hoeve een theoretische mogelijkheid. Dit wordt echter als laatste redmiddel beschouwd, aangezien het monument een groot deel van zijn betekenis ontleent aan zijn context. Daarom heeft een mogelijke wederopbouw op een nadere plek geen positieve invloed op de beoordeling.

Ter hoogte van de Vleugelhofweg / Molendijk bevindt zich een concentratie van bouwkundig erfgoed. De aansluiting en de voorziene verbreding van de Sloeweg verstoren in aanzienlijke mate de context en samenhang van deze boerderijen. Dit is in het bijzonder het geval voor het Vleugelhof, waaraan de bestaande weg zijn naam ontleent. Ten zuiden van de aansluiting Vleugelhofweg is een aanzienlijke impact te verwachten door de bouw van een geluidswal op twintig meter afstand van de weg.

Figuur 5-7: Landschap ter hoogte van de Vleugelhofweg; Vleugelhofweg nr. 4 (Vleugelhof)

Archeologie

De geplande ingrepen situeren zich in een gebied met lage tot zeer lage trefkans voor archeologische waarden. Er zijn geen gekende archeologische waarden in het gebied aanwezig. De voorziene graafwerken zijn beperkt. Door de omvang van de geplande ingrepen wordt de mogelijke impact op archeologie licht negatief beoordeeld.

5.1.3.3 Wijziging perceptieve kenmerken

De verbreding van de Sloeweg gaat gepaard met het verwijderen van de opgaande begroeiing langs delen van de weg. Verder beperkt de visuele impact van de verbreding zich ten noorden van de Vleugelhofweg zich tot het versterken van de aanwezige visuele barrière die de Sloeweg is. De visuele impact wordt aanzienlijk versterkt door de bouw van geluidswallen langs het zuidelijk deel van de Sloeweg.

Het knooppunt ter hoogte van de Bernhardweg heeft door zijn verhoogde ligging een aanzienlijke visuele impact. De geplande aanleg van de Sloepoort en de aanwezige context maken echter dat de impact vanuit landschappelijk oogpunt als verwaarloosbaar mag worden beschouwd.

De visuele impact van de aansluiting Vleugelhofweg is aanzienlijk. Het open poldergebied wordt aan beide zijden van de Sloeweg verknipt. De visuele verstoring zal vanaf aanzienlijke afstand waar te nemen zijn, zie Figuur 5-7.

Voor de aanleg van het aansluitcomplex met de A58 moet het beboste perceel, dat de visuele buffer vormt ten noorden van de Sloeweg, verdwijnen, zie ook Figuur 5-3. De nieuwe aansluitlussen dringen verder door in het landschap en zorgen zo -ook door hun complexe vorm- voor bijkomende verstoring.

5.1.4 Alternatief A, variant 1: aansluiting Molendijk met centrale rotonde

In variant 1 worden de aansluitingen ter hoogte van de Vleugelhofweg en de voetgangerstunnel op de Stoofstraat vervangen door een aansluiting aan de Molendijk.

5.1.4.1 Structuur- en relatiewijzigingen

De aanleg van de centrale (verhoogde) rotonde leidt tot aanzienlijk ruimtebeslag ter hoogte van de Molendijk en heeft een sterk structurerende impact (Figuur 5-1). De voorziene geluidswallen hebben een vergelijkbare impact. Hierdoor vervagen de bestaande structuren. Belangrijk daarbij is dat het gaat om een (voor dit gebied) aanzienlijke reliëfwijziging.

Structureel is variant 1 vergelijkbaar met de basisvariant van A, zij het dat het effect op de landschapsstructuur (het aanbrengen van nieuwe reliëfelementen, het opknippen van het landschap) op een andere locatie plaatsvindt.

5.1.4.2 Verlies erfgoedwaarden

Landschap

De aanleg van de centrale rotonde ter hoogte van de Molendijk vernietigt de historische structuur ervan en verstoort het historische wegen- en percelenpatroon. Door de reliëfwijzigingen wordt de historische structuur ook veel minder leesbaar. Deze impact wordt sterk negatief beoordeeld omwille van de impact van de Molendijk.

Bouwkundig erfgoed

De aanleg van de taluds en het ruimtebeslag ter hoogte van de Molendijk hebben een belangrijke impact op twee beeldbepalende gebouwen. Beide gebouwen hoeven niet te verdwijnen, maar de context ervan zal drastisch wijzigen. Ook de relatie met het omliggende landbouwgebied wordt verstoord. De impact is verder vergelijkbaar met de basisvariant van Alternatief A.

Archeologie

De impact is vergelijkbaar met de basisvariant van Alternatief A.

5.1.4.3 Wijziging perceptieve kenmerken

De belangrijkste visuele impact is te verwachten ter hoogte van de aansluiting aan de Molendijk. De geplande ingreep zal de Sloeweg, die nu slechts beperkt visueel aanwezig is in het landschap, sterk accentueren. Bovendien verdwijnt een belangrijk deel van de Molendijk die, met zijn dubbele bomerrij, een aantrekkelijk visueel geheel vormt. Bijkomend heeft de aanleg van geluidswallen en –schermen een negatieve visuele impact.

In vergelijking met het de basisvariant van A is de impact groter. Het betrokken landschap wordt immers hoger gewaardeerd.

5.1.5 Alternatief A, variant 2: aansluiting Molendijk met half klaverblad

De aansluiting wordt uitgewerkt via een halfklaverbladaansluiting aan de zuidkant en een Haarlemmermeeraansluiting aan de noordkant. Voor de aansluitingen op de kruisende weg wordt telkens gebruik gemaakt van een rotonde.

5.1.5.1 Structuur- en relatiewijzigingen

De aansluiting neemt meer ruimte in dan de aansluiting met de centrale rotonde. Bovendien treedt meer versnippering op. Hierdoor wordt de impact als meer negatief beoordeeld dan Alternatief A1.

5.1.5.2 Verlies erfgoedwaarden

Landschap

Deze impact is vergelijkbaar met Alternatief A1, ondanks de bijkomende verstoring die veroorzaakt wordt door het halve klaverblad.

Bouwkundig erfgoed

De impact is vergelijkbaar met de basisvariant van Alternatief A.

Archeologie

De impact is vergelijkbaar met de basisvariant van Alternatief A.

5.1.5.3 Wijziging perceptieve kenmerken

In vergelijking met variant 1 van Alternatief A, is de impact iets groter. De ingreep dringt immers verder door in het landschap. De beoordeling blijft echter dezelfde.

5.1.6 Alternatief A variant 3: aansluiting Molendijk met centrale rotonde en extra aansluiting Postweg

Alternatief A3 is een variant op Alternatief A1, waarbij een extra wegvak wordt aangelegd tussen de Postweg en de N62. Dit wegvak loopt parallel aan de A58 en sluit aan op de N62 via de westelijke rotonde.

5.1.6.1 Structuur- en relatiewijzigingen

De aanleg van een bijkomende infrastructuur zorgt voor een bijkomende landschappelijke impact in de omgeving van de aansluiting met de A 58. Voor de bestaande toestand verwijzen we naar Figuur 5-3. De extra aansluiting ligt in ophoging en zorgt voor extra ruimte-inname en versnippering.

5.1.6.2 Verlies erfgoedwaarden

Landschap

Deze impact wordt meer negatief beoordeeld dan Alternatief A1, omwille van de bijkomende verstoring van de Vrooneweg, waarvan het tracé wordt omgelegd, en de extra versnippering.

Bouwkundig erfgoed

De impact is vergelijkbaar met de basisvariant van Alternatief A.

Archeologie

De impact is vergelijkbaar met de basisvariant van Alternatief A.

5.1.6.3 Wijziging perceptieve kenmerken

De aanleg van bijkomende infrastructuur leidt tot een verhoging van de visuele impact in vergelijking met Alternatief A1. De infrastructuur (in ophoging) dringt ook aanzienlijk verder door in het landschap. In beide gevallen kunnen we echter spreken over een sterk nadelig effect.

5.1.7 Alternatief B standaard met aansluiting Vleugelhofweg en Drieweg

In Alternatief B wordt net zoals in alternatief A voorzien in een verdubbeling van de Sloeweg tot 2 x 2 rijstroken over de gehele lengte van aan de Bernhardweg tot aan de aansluiting met de A58. De aansluitingen tussen de Bernhardweg, de Tunnelweg en de Sloeweg worden volledig conflictvrij en dus gedeeltelijk ongelijkvloers aangelegd.

In de basisvariant wordt een ongelijkvloerse aansluiting met het onderliggend wegennet voorzien ter hoogte van de Vleugelhofweg. Ter hoogte van de Stoofweg wordt een langzaam verkeer tunnel voorzien. In alternatief B wordt de bestaande verbinding tussen de N62 en de N664 (voormalige N254) opgebroken. In de beoordeling wordt ervan uitgegaan dat dit ook effectief gebeurt. Daarnaast wordt de aansluiting op de A58 verplaatst naar de Drieweg.

5.1.7.1 Structuur- en relatiewijzigingen

De aanleg van alternatief B heeft een negatieve impact op de structuur van het gebied. Enerzijds wordt de bestaande verstoring versterkt door de verbreding van de Sloeweg.

Anderzijds wordt door de aanleg van aansluitingen en knooppunten een aanzienlijke hoeveelheid open ruimte ingenomen. Hierdoor wordt het gebied verder versnipperd, worden bestaande barrières versterkt en worden nieuwe barrières opgeworpen. Vooral een aantal aanzienlijke reliëfwijzigingen (ten gevolge van de aanleg van ongelijkvloerse kruisingen en de aanleg van geluidswallen) worden negatief beoordeeld.

De impact ter hoogte van de aansluiting met de A 58 is minder negatief dan bij alternatief A. Het verwijderen van een deel van de bestaande infrastructuur leidt tot oppervlaktewinst en ontsnippering. Ter hoogte van de Drieweg treedt daarentegen een bijkomende versnippering op in het geomorfologisch belangrijke grensgebied tussen oudland- en nieuwlandpolders.

Vanuit structureel oogpunt wordt alternatief B even negatief beoordeeld als alternatief A.

5.1.7.2 Verlies erfgoedwaarden

Landschap

Door de verbreding van de Sloeweg wordt een aanzienlijke oppervlakte cultuurhistorisch landschap vernietigd. Het waardevolle reliëfrijke grasland langs de Oude Kraaijertsedijk wordt ontzien. De door de aanleg van de Sloeweg ontstane opdeling van het polderlandschap wordt versterkt. Deze impact wordt matig negatief beoordeeld. Alternatief B scoort hier slechter dan alternatief A. De aanleg van de verschillende aansluitingen en knooppunten heeft een belangrijke impact op de erfgoedwaarden in het gebied. De samenhang tussen de verschillende polders en de kenmerkende elementen ervan (denk aan dijken en boerderijen) wordt ernstig verstoord.

De impact van de aansluiting met de Bernhardweg is beperkt. Het gebied is nu al sterk verstoord. Door de aanleg van de Sloepoort zullen alle nog aanwezige cultuurhistorische elementen uitgewist worden. De voorziene aansluiting ter hoogte van de Vleugelhofweg verstoort in aanzienlijke mate het aanwezige wegen- en perceelspatroon. Het knooppunt met de A58 wordt gereorganiseerd, waardoor de bestaande lussen verdwijnen en nieuwe aansluitingen worden voorzien. De meest negatieve impact is te verwachten van de aansluitlus ten oosten van de kruising A58 - N62. De Stelledijk en het landschappelijk waardevolle restgebied er omheen wordt zo goed als vernietigd, zie Figuur 5-5.

Het opbreken van de bestaande verbinding met de Nieuwe Rijksweg maakt de historische structuur terug leesbaarder. De aanleg van een aansluiting aan de Drieweg heeft dan weer een belangrijke negatieve impact op de cultuurhistorische waarde. Het gaat hier immers om een gebied met kleinschalige nieuwlandpolders. De historische structuur van de dijk op de Westhofsewandweg wordt op verschillende plaatsen doorbroken. De aansluiting ligt bovendien in een landschappelijk en cultuurhistorisch waardevol gebied langs de Grote Dijk.

Bouwkundig erfgoed

De impact van alternatief B is vergelijkbaar met die van alternatief A.

Ter hoogte van de Stellegeweg nummer 6 bevindt zich een rijksmonument (een cultuurhistorisch belangrijke boerderij). Deze moet verdwijnen bij aanleg van de aansluiting en de A58 en de Sloeweg. Ter hoogte van de Vleugelweg / Molendijk bevindt zich een concentratie van bouwkundig erfgoed. Het aansluitcomplex en de voorziene verbreding van de Sloeweg verstoren in aanzienlijke mate de context en samenhang van deze boerderijen. Dit is in het bijzonder het geval voor het Vleugelhof, waaraan de bestaande weg zijn naam ontleent. Bijkomende impact is te verwachten van de geluidswallen die op het zuidelijk deel van de Sloeweg zijn voorzien. De aanleg van een aansluiting ter hoogte van de Drieweg heeft geen bijkomende impact op bouwkundig erfgoed.

Archeologie

Het grootste deel van de geplande ingrepen situeren zich in een gebied met lage tot zeer lage trefkans voor archeologische waarden. Er zijn geen gekende archeologische waarden in dit gebied aanwezig. Enkel de aansluiting 'Drieweg' ligt in een omgeving met een middelhoge trefkans. In de directe omgeving ligt een aantal gekende vindplaatsen. De mogelijke impact op archeologie wordt hierom meer negatief beoordeeld dan bij alternatief A.

5.1.7.3 Wijziging perceptieve kenmerken

De verbreding van de Sloeweg gaat gepaard met het verwijderen van de opgaande begroeiing langs delen van de weg. Verder beperkt de visuele impact van de verbreding zich tot het versterken van de al aanwezige visuele barrière die de Sloeweg is.

Het knooppunt ter hoogte van de Bernhardweg heeft door zijn verhoogde ligging een aanzienlijke visuele impact. De geplande aanleg van de Sloepoort en de aanwezige context maken echter dat de impact vanuit landschappelijk oogpunt als verwaarloosbaar mag worden beschouwd. De visuele impact van de aansluiting Vleugelhofweg is aanzienlijk. Het open poldergebied wordt aan beide zijden van de Sloeweg verknipt. De visuele verstoring zal van op aanzienlijke afstand waar te nemen zijn, zie Figuur 5-7. **Fout! Verwijzingsbron niet gevonden..** Ten zuiden van de aansluiting wordt de visuele impact versterkt door de aanleg van geluidswallen.

Voor de aanleg van het aansluitcomplex met de A58 moet het bos dat de visuele buffer vormt ten noorden van de Sloeweg, verdwijnen, zie Figuur 5-3. Het nieuwe knooppunt heeft aan de westzijde van de A58 een vergelijkbare impact als het bestaande. Aan de oostzijde is een aanzienlijke verbetering te verwachten door het verwijderen van de verbinding met de Nieuwe Rijksweg. Ter hoogte van de Stelledijk treedt echter een nieuwe verstoring op. Bijkomende verstoring is te verwachten door de aanleg van de aansluiting Drieweg.

De globale visuele impact wordt licht beter gewaardeerd dan voor alternatief A.

5.1.8 Alternatief B, Variant 1: aansluiting Molendijk met centrale rotonde

In variant 1 van Alternatief B worden de aansluitingen ter hoogte van de Vleugelhofweg en de voetgangerstunnel op de Stoofstraat vervangen door een aansluiting aan de Molendijk.

5.1.8.1 Structuur- en relatiewijzigingen

De aanleg van de centrale (verhoogde) rotonde leidt tot een aanzienlijk ruimtebeslag ter hoogte van de Molendijk en heeft een sterk structurerende impact, zie Figuur 5-2.

Hierdoor vervagen de bestaande structuren. Belangrijk daarbij is dat het gaat om een (voor dit gebied) aanzienlijke reliëfwijziging.

Structureel is variant 1 vergelijkbaar met het basisalternatief, zij het dat het effect op de landschapsstructuur (het aanbrengen van nieuwe reliëfelementen, het opknippen van het landschap en dergelijke) op een andere locatie plaatsvindt.

5.1.8.2 Verlies erfgoedwaarden

Landschap

De aanleg van de centrale rotonde ter hoogte van de Molendijk vernietigt de historische structuur van de Molendijk en verstoort het historische wegen- en percelenpatroon. Door de reliëfwijzigingen wordt de historische structuur ook veel minder leesbaar. Deze impact wordt meer negatief beoordeeld dan het basisalternatief, omwille van de impact van de Molendijk.

Bouwkundig erfgoed

De aanleg van de taluds en het ruimtebeslag ter hoogte van de Molendijk hebben een belangrijke impact op twee beeldbepalende gebouwen. Beide gebouwen dienen niet te verdwijnen, maar de context ervan zal drastisch wijzigen. Ook de relatie met het omliggende landbouwgebied wordt verder verstoord. De impact is vergelijkbaar met het basisalternatief.

Archeologie

De impact is vergelijkbaar met het basisalternatief.

5.1.8.3 Wijziging perceptieve kenmerken

De belangrijkste visuele impact is te verwachten ter hoogte van de aansluiting aan de Molendijk. De geplande ingreep zal de Sloeweg, die nu maar beperkt visueel aanwezig is in het landschap, sterk accentueren. Bovendien verdwijnt een belangrijk deel van de Molendijk die, met zijn dubbele bomerij, een aantrekkelijk visueel geheel vormt. In vergelijking met het basisalternatief is de impact iets groter. Het betrokken landschap wordt immers hoger gewaardeerd.

5.1.9 Variant 2: aansluiting Molendijk met half klaverblad

De aansluiting wordt uitgewerkt via een halfklaverbladaansluiting aan de zuidkant en een Haarlemmermeeraansluiting aan de noordkant.

5.1.9.1 Structuur- en relatiewijzigingen

De aansluiting neemt meer ruimte in dan de aansluiting met centrale rotonde. Bovendien treedt meer versnippering op. Hierdoor wordt de impact als meer negatief beoordeeld dan B1.

5.1.9.2 Verlies erfgoedwaarden

Landschap

Deze impact wordt licht negatiever beoordeeld dan Alternatief B1 omwille van de bijkomende verstoring die veroorzaakt wordt door het halve klaverblad.

Bouwkundig erfgoed

De impact is vergelijkbaar met het basisalternatief.

Archeologie

De impact is vergelijkbaar met het basisalternatief.

5.1.9.3 Wijziging perceptieve kenmerken

In vergelijking met Alternatief B1 is de impact iets groter. De ingreep dringt immers verder door in het landschap. De beoordeling blijft echter dezelfde.

5.1.10 **Alternatief B variant 3: aansluiting Molendijk met centrale rotonde en aansluiting Lamoenweg**

Alternatief B3 is een variant op alternatief B1, waarbij de lokale aansluiting met de A58 niet ter hoogte van de Drieweg maar verder oostelijk, ter hoogte van de Lamoenweg, gerealiseerd wordt. De aansluiting wordt gerealiseerd door middel van een halfklaverblad-aansluiting.

5.1.10.1 Structuur- en relatiewijzigingen

De structurele impact van de aansluiting is -wat betreft de omvang en uitvoeringswijze- vergelijkbaar met de aansluiting aan de Drieweg. De bestaande structuur wordt echter minder ernstig verstoord.

5.1.10.2 Verlies erfgoedwaarden

Landschap

Deze impact wordt negatiever beoordeeld dan Alternatief B1 omwille van de verstoring van het Heggelandschap in de omgeving van Baarsdorp.

Bouwkundig erfgoed

De impact is vergelijkbaar met het basisalternatief.

Archeologie

De voorziene aansluiting loopt langs de restanten van een vluchtberg, kasteelberg en resten van de voormalige kerk van Baarsdorp. Dit geheel is erkend als Rijksmonument. Omdat de ensemblewaarde en de context worden aangetast wordt de ingreep sterk negatief beoordeeld.

5.1.10.3 Wijziging perceptieve kenmerken

In vergelijking met Alternatief B1 is de impact vergelijkbaar.

5.2 **Voorgestelde mitigerende en compenserende maatregelen**

Negatieve landschaps- en landschapsvisuele effecten kunnen worden vermeden door het behoud van waardevolle ruimtelijke structuren, een doordachte tracékeuze en ontwerp.

Het is belangrijk aan te stippen dat het mitigeren van de impact op erfgoedwaarden geen eenvoudige zaak is. Elk verlies is per definitie definitief. Compenseren is in dit geval niet mogelijk. Steeds meer wordt er naar gestreefd om 'natuur- en cultuurhistorie' integraal deel te laten uitmaken van het ontwerpproces.

Belangrijk is de natuur- en cultuurhistorische identiteit in zowel het stedelijke als het landelijke gebied te erkennen en herkenbaar te houden als kwaliteit en als uitgangspunt voor

verdere ontwikkelingen, zoals dit wordt vooropgesteld in de Belvederenota van het Nederlandse Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (1999) (OC&W). De benadering die zal gevolgd worden met betrekking tot landschap, bouwkundig erfgoed en archeologie is dan ook behoud door ontwikkeling.

Vanuit dit standpunt is het moeilijk om nog fundamentele wijzigingen in het ontwerp aan te brengen.

Toch kan men ook nog in deze fase maatregelen nemen die de landschappelijke impact milderden. Hierbij moet vooral gedacht worden aan het oordeelkundig aanbrengen van opgaand groen, niet onder de vorm van continue groenschermen, maar ter versterking van de huidige structuur of als visuele afscherming op geselecteerde plaatsen (bijvoorbeeld ter hoogte van geluidsschermen). Vooral ter hoogte van de in verhoging aangelegde aansluitingen en knooppunten is deze maatregel zinvol.

Voor een verdere detaillering van gewenste mitigerende maatregelen kan verwezen worden naar de nota 'Landschappelijke inpassing Sloeweg':

- Taluds van tracé boven maaiveld worden voorzien van een zware struikbeplanting;
- Tracé op maaiveld loopt door gaaf polderlandschap. Zicht op dit polderlandschap vanaf de weg handhaven. Wel biedt het tracé ruimte voor kleine landschapselementen als een solitaire boom of een kleine boomgroep;
- Omdat de bomen op de dijken in de omgeving het inpolderingspatroon accentueren zullen géén doorgaande bomenrijen langs de Sloeweg worden geplant;
- Doorsnijding van de dijken zo veel mogelijk beperken. Dijk zo ver mogelijk tot aan Sloeweg door laten lopen;
- Vrijkomende overhoeken en restruimten beschikbaar houden voor landschappelijke inrichting met een open landschapsbeeld. Hierin hoort grasland met waterpartij, boomgroep en heg;
- Weiland ter hoogte van Oude Kraaijertsedijk is een positief landschapselement dat zichtbaar moet blijven vanaf de Sloeweg;
- Taluds dienen ruimte te kunnen bieden aan een zware struikbeplanting, zie **Fout! Verwijzingsbron niet gevonden.**15. Bovenop de taluds moet ruimte richting de weg zijn voor een struikbeplanting. Die moet zich minimaal drie meter hoger dan het wegdek ontwikkelen. Onderbermen langs talud moeten voldoende breed zijn, zodat de struiken vrij kunnen uitgroeien;
- De bermen bieden ruimte voor het aanbrengen van kleine landschapselementen. Bij de kruising van de dijken kunnen een klein aantal solitaire bomen worden geplant ter accentuering van de dijk.

Door de directe verbindingsweg Goes - WST (+ 9.00 meter boven maaiveld) is het bedrijventerrein Sloepoort moeilijk weg te stoppen achter een landschappelijke beplanting.

Figuur 5-8: Sloeweg ter hoogte van de kruising met de A 58

6. VERGELIJKING VAN DE ALTERNATIEVEN EN VARIANTEN

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de scores van de verschillende alternatieven en varianten op de verschillende criteria. Voor de kwalitatieve bespreking van de effecten per alternatief verwijzen we naar hoofdstuk 5.

Tabel 6-1: Vergelijking van alternatieven en varianten landschap en cultuurhistorie

Landschap en cultuurhistorie	0	0+1	0+2	A	A1	A2	A3	B	B1	B2	B3
Effectgroep structuur- en relatiewijzigingen											
Aantasting geomorfologische elementen en eenheden	0	-	-	--	--	---	---	--	--	---	---
Effectgroep verlies erfgoedwaarde											
Aantasting van historisch geografische elementen en structuren	0	-	-	---	---	---	---	---	---	---	---
Effect op historische continuïteit van het landschap	0	-	0	--	--	--	---	--	--	--	---
Effecten op bouwkundig erfgoed	0	-	-	--	--	--	--	--	--	--	--
Proceffecten bouwkundig erfgoed	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Effecten op archeologie	0	0	0	-	-	-	-	--	--	--	---
Effectgroep wijziging perceptieve kenmerken											
Verwijderen, veranderen of toevoegen van landschapselementen	0	-	-	--	---	---	---	-	--	--	--

---	--	-	0	+	++	+++
Sterk nadelig effect	Nadelig effect	Matig nadelig effect	Geen effect	Matig voordelig effect	Voordelig effect	Sterk voordelig effect

Bespreking

In eerste instantie valt op dat het benuttingsalternatief (0+1) met de rotonde ter plaatse van de Molendijk aanzienlijk slechter scoort dan de versie met extra opstelstrook aan de Stoofweg.

Nulplus-alternatief 2 heeft slechts een beperkte landschappelijke impact. Daarbij moet echter vermeld worden dat het -aangezien het gaat om een faseringsalternatief- de onderliggende bedoeling is om op termijn een volwaardig alternatief te realiseren. Indien men dit wenst te doen met behoud van de ingrepen van alternatief 0+2, zal de impact groter zijn dan bij het corresponderende A of B alternatief. De tracékeuze (volledig ten westen van de Sloeweg) is immers minder optimaal.

Alternatief B wordt lichtjes minder negatief beoordeeld omwille van de positieve effecten die worden verwacht bij het afbreken van de bestaande aansluiting met de Nieuwe Rijksweg.

Bij zowel het A als B alternatief scoort het basisalternatief beter dan de varianten. Dit is - voor wat betreft de varianten 1 - volledig toe te wijzen aan de impact die ter hoogte van de Molendijk wordt verwacht bij aanleg van de centrale rotonde. De impact van de varianten 2 wordt nog licht hoger ingeschat, omwille van het extra ruimtebeslag.

A3 wordt als meest negatieve variant van A beschouwd omdat de aansluiting met de Postweg een aanzienlijke bijkomende impact heeft. B3 is de meest negatieve variant van B omdat het ter hoogte van de Lamoenweg een impact heeft op een cultuurhistorisch belangrijk gebied (Baarsdorp).

7. *LEEMTEN IN KENNIS EN EVALUATIEPROGRAMMA*

7.1 Leemten in kennis en informatie

Er is slechts beperkte kennis voorhanden met betrekking tot archeologische waarden in het gebied. Vroeger onderzoek heeft aangetoond dat voor het grootste deel van het gebied de verwachtingswaarde erg laag is. Indien gekozen wordt voor de basisvariant van B, B1 of B2 moet worden nagegaan of voorafgaand archeologisch onderzoek noodzakelijk is ter hoogte van de aansluiting Drieweg. In zoverre nog geen onderzoek werd verricht rond de site Baarsdorp, moet dit in elk geval gebeuren als gekozen wordt voor B3.

7.2 Aanzet evaluatieprogramma

Voor de discipline Cultuurhistorie en Landschap wordt geen evaluatieprogramma voorzien.

REFERENTIELIJST

Beeldkwaliteit - Provinciale discussienota (2003) Provincie Zeeland

Berendsen, H.J.A. (1997) Het landschap in delen: Overzicht van de geofactoren, Van Gorkum, Assen

Cats-Baril, W.L. Gibson L. (1987) Evaluating Landscape Aesthetics: A Multi-Attribute Utility Approach, Landscape and Urban Planning, Vol. 14, pp. 463–480

De Naeyer A. (red) (1999) Handboek onderhoud, renovatie en restauratie, Kluwer uitgevers

den Besten J.J. (1988) Het landschap op één kaart. Centrum voor Landbouwpublicaties en Landbouwdocumentatie. Wageningen

Dijkstra, H. en J. van Lith-Kranendonk (2000). Schaalkenmerken van het landschap in Nederland. Rapport 040. Alterra. Wageningen.

Dijkstra, H. Coeterier J.F., van der Haar A., Koomen A.J.M. en Salden W.L.C. (1997). Veranderend cultuurlandschap. Signalering van landschapsveranderingen van 1900 tot 1990 voor de natuurverkenning 1997. Rapport 544. SC-DLO. Wageningen.

Feddes F. (red) (1999) Nota Belvedere: beleidsnota over de relatie cultuurhistorie en ruimtelijke inrichting, VNG uitgeverij.

Gebiedsperspectief: Waardevol Cultuurlandschap (WCL) Zak van Zuid-Beveland (1996) Provincie Zeeland

Gonggrijp, G.P. (1996). Indelings- en waarderingsmethode voor aardkundige waarden. Wageningen, Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek IBN-DLO, Rapport 218.

Kars H. Smit A. (red), 2003. Handleiding fysiek behoud archeologisch erfgoed. Degraderingsmechanismen in sporen en materialen. Monitoring van de conditie van het bodemarchief. Geoarchaeological and Bioarchaeological Studies, Volume 1. Institute for Geo- and Bioarchaeology (Faculty of Earth and Life Sciences), Vrije Universiteit, Amsterdam.

Landscape Institute, Institute of Environmental Assessment (2002) Guidelines for Landscape and Visual Impact Assessment.

Landschappelijke inpassing – Routebeschrijving N62/A58 (2006) Provincie Zeeland

Landschapsbeleidsplan gemeente Borsele (1995) Gemeente Borsele

Landschapsonderzoek Zuid-Beveland, Provincie Zeeland Directie Ruimte, Milieu en Water

Milieubeleidsplan 2001-2006, Groen licht (2000) Provincie Zeeland

MINISTERIE VAN ONDERWIJS, CULTUUR EN WETENSCHAPPEN (1999). Belvedere, beleidsnota over de relatie cultuurhistorie en ruimtelijke inrichting. Den Haag, Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen.

Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Afdeling Monumenten en Landschappen (2000) Landschapskenmerkenkaart, Brussel: Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap

Ministerie van VROM, Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (1992) Milieu-effectrapportage: deel 24, effectvoorspelling, VROM. Zoetermeer

Omgevingsplan Zeeland 2006-2012 (2006) Provincie Zeeland

Optimalisering Railontsluiting Sloe - een Aanvullende Archeologische Inventarisatie: kartering (AAI-I) (1999) RAAP, Rapport 467

Optimalisering Railontsluiting Sloe – Trajectnota/MER (2001) Railinfrabeheer

Rothuizen van Doorn 't Hooft (2005) Voorontwerpbestemmingsplan Borsels Buiten, Gemeente Borsele

Stedelijke ontwikkelingszone Goes, Provincie Zeeland, gemeenten Goes, Kapelle en Borsele (2000), provincie Zeeland

Toekomst voor het verleden/ 10-puntenplan voor de Zeeuwse Cultuurhistorie (2002) Provincie Zeeland

Wauters E. Vansina F. Schute I. (2006) MER-Richtlijnenhandboek, discipline Landschap, Bouwkundig erfgoed en archeologie Brussel: AMINAL, AMINABEL, cel M.e.r..

Zeeuwse kleilandschap: ontstaansgeschiedenis (2002) Provincie Zeeland

VERKLARENDE WOORDENLIJST

Barrière	Element uit het abiotisch, biotisch of artificieel milieu dat de verplaatsing van een plant- of diersoort of soortgroep verhindert (en daarmee de uitwisseling tussen populaties) of het functioneren van sociale leefgemeenschappen negatief beïnvloedt.
Cultuurhistorisch	Met betrekking tot het culturele verleden.
Degradatie	Afbraak door verwerking. Deze afbraak kan door verschillende processen plaatsvinden: fysische of mechanische processen zoals erosie, vorstscheuren en, in principe, ook vergraving, chemische verwerking (bijvoorbeeld door zure regen) en (micro)biologische verwerking, bijvoorbeeld verwerking door mollen of schimmels.
Ecologisch	Het samenhangende geheel van planten en dieren en hun standplaats of leefgebied.
Ensemble	Een ensemble is een gebied of plaats waar groeperingen bewaard zijn van verschillende erfgoedelementen die een historische samenhang vertonen. Ze hoeven daarom niet typisch de kenmerken te vertonen van het traditionele landschap waartoe ze behoren, maar ze bezitten een uitgesproken identiteit. De verschillende samenstellende delen vormen een bijzonder geheel. Het zijn plaatsen met een duidelijk verhaal, die daarom een structurerend element in de ruimte kunnen vormen.
Geomorfologie	Tak van de fysische geografie die de reliëfvormen op het aardoppervlak beschrijft en deze in verband brengt met hun wijze van ontstaan.
Geopatrimoniumwaarde	Waarde die toegekend wordt aan de geomorfologische structuren en elementen vanuit een erfgoedperspectief.
Kleine landschapselementen	Verzamelnaam voor haagkanten, kleine boom- of struikgroepen, holle wegen, poelen, eenzame bomen, taluds, knotbomenrijen, enz. Van oorsprong hadden ze allemaal een functioneel doel. Haagkanten dienden voor veekering; poelen waren niets meer dan veedrinkplaatsen; eenzame bomen dienden vaak als perceelsgrens; kleine boom- en struikgroepen brachten geriefhout op en knotbomen brachten schaduw voor het vee en ontwaterde de natte weilanden. De economische functie is vaak verdwenen, maar de ecologische-, cultuurhistorische- en/of esthetische functie is vaak belangrijk geworden.
Landschapskarakter	Het onderscheiden en herkenbaar patroon van elementen

dat aangetroffen wordt in een specifiek landschapstype en de wijze waarop het waargenomen wordt door de mens. Het weerspiegelt specifieke combinaties van geologie, landvormen, bodems, vegetatie, bodemgebruik en menselijke nederzettingen. Het geeft aanleiding tot het bijzonder plaatsgevoel voor verschillende gebieden in het landschap.

Landschappelijke draagkracht

De mate waarin een specifiek landschapstype of gebied veranderingen kan tolereren zonder onaanvaardbare negatieve effecten op het landschapskarakter. Normaliter varieert de draagkracht naargelang het landschapstype en de aard van de geplande veranderingen.

Landschappelijke effecten

Veranderingen in elementen, kenmerken, karakter en kwaliteit van het landschap, als gevolg van ontwikkelingen. Deze effecten kunnen positief of negatief zijn.

Landschapskwetsbaarheid

Mate waarin een landschap veranderingen van een bepaalde aard en omvang kan doorstaan zonder onaanvaardbare negatieve effecten op het landschapskarakter.

Landschapswaarde

De relatieve waarde of het belang dat toegekend wordt aan een landschap (dikwijls als basis voor een bescherming of erkenning) op basis van een consensus, om reden van zijn kwaliteit, inbegrepen perceptieve aspecten zoals landschapszichten, rust, natuurlijkheid, socio-culturele waarden of andere aspecten.

Perceptieve kenmerken

Kenmerken die betrekking hebben op de waarneming van het landschap (bijvoorbeeld visueel)

Ruimtebeslag

De fysieke ruimte die nodig is voor de aanleg en inpassing van een alternatief of variant.

Visueel

Met betrekking tot verschijningsvorm van het landschap.

Versnippering

Doorsnijding van landschappen, natuurgebieden en dergelijke

Verwerking

Aantasting en ontleding van gesteenten aan het aardoppervlak door de inwerking van de atmosfeer, het regenwater en organismen.

Zetting

Verzakking

Zichtbaarheidgebied

Gebied waarbinnen een voorgestelde ontwikkeling of project een invloed of effect heeft op de visuele waarneming.

BIJLAGE A JURIDISCH EN BELEIDSMATIG KADER

Juridisch kader	Omschrijving/ doelstelling	Datum
Natuurbeschermingswet	Instandhouding van beschermde natuurmonumenten, inclusief VHR-gebieden. Hoofdstuk 4 regelt de bescherming van landschapsgezichten.	1998
Monumentenwet	Hoofdstuk 2 behandelt de bescherming van monumenten. Hoofdstuk 4 handelt over de beschermde stads- en dorpsgezichten. Hoofdstuk 5 bevat de artikelen met betrekking tot opgravingen en vondsten (archeologie)	1988
Beleidsmatig kader	Omschrijving/ doelstelling	Datum
Verdrag van Malta		1997
Omgevingsplan Zeeland 2006-2012	Het Omgevingsplan Zeeland gaat in op de gewenste landschappelijke kwaliteit en beeldkwaliteit. Er wordt daarbij onderscheid gemaakt tussen hoogdynamische en laagdynamische landschappen. Verder wordt aangegeven dat beeldkwaliteit systematische betrokken dient te worden bij planningsprocessen.	2006
Nota Belvedere	De Nota Belvedere, een gezamenlijk beleidsstuk van de ministeries van LNV, OC&W en VROM, heeft als doel de cultuurhistorische identiteit sterker richtinggevend te laten zijn voor de inrichting van de ruimte, ofwel het verleden als inspiratiebron voor de toekomst.	1999
Nota Ruimte	De nota ruimte bespreekt o.m. de ontwikkelingsperspectieven voor het gebied. De (economische) ontwikkeling van het Sloehavengebied staat hier voorop. De nota regelt ook de aanduiding van de zak van Beveland als Nationaal Landschap. De verantwoordelijkheid voor het garanderen van de basiskwaliteit van de landschappen (buiten de nationale landschappen) ligt bij de provincies en gemeenten.	2004
Werk in Uitvoering	10-puntenplan voor het Zeeuwse natuurbeleid	2000
Toekomst voor het verleden	10-puntenplan voor de Zeeuwse cultuurhistorie. In het 10-puntenplan worden acties opgesomd die het cultuurhistorisch beleid vorm moeten geven. Er wordt hierbij verder gebouwd op de denkbeelden uit de Belvederenota (o.a. culturele planologie). Er wordt tevens aandacht besteed aan het ontwikkelen van een minder objectgerichte benadering. Tevens wordt bijzondere aandacht gevraagd voor de historische boerderijen en de herbestemming ervan, kleine landschapselementen en dergelijke meer.	